

અધ્યાત્મ

વર્ષ-૪

અંક-૬

માર્ચ-૧૯૮૩

પરદેશના આજીવન સભ્યો

પરમ પૂ. મહાત્મા શ્રી યોગેશ્વરજી તેમજ પ. પૂ. મા. શ્રી સર્વેશ્વરીની પરદેશયાત્રાના કારણે 'અધ્યાત્મ'ના પરદેશના આજીવન સભ્યોમાં ઉત્તરોત્તર વધારો થતો રહ્યો છે. નવા નોંધાયેલ સભ્યોનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે:-

- ૪૭ શ્રી નાથુભાઈ મોતીરામ મિસ્ત્રી એન્ડ સન્સ
જેહાનીસબર્ગ રૂ. ૧૫૦૧
- ૪૮ શ્રી હસમુખરાય અમૃતલાલ નાયક ટ્રાન્સવાલ રૂ. ૧૫૦૧
(શ્રી અમૃતલાલ ખંડુભાઈ નાયકની સ્મૃતિમાં)
- ૪૯ શ્રી ભગવાનદાસ વલ્લભભાઈ મિસ્ત્રી જેહાનીસબર્ગ રૂ. ૧૫૦૧
- ૫૦ શ્રી બાલુભાઈ રણછોડ ભગવાન, ટ્રાન્સવાલ રૂ. ૧૫૦૧
- ૫૧ શ્રી હસવતરાય અંબારામ ખુશાલ જેહાનીસબર્ગ રૂ. ૧૫૦૧
- ૫૨ શ્રી જે. એન્ડ બી. નાયક જેહાનીસબર્ગ રૂ. ૧૫૦૧
- ૫૩ શ્રી જે. જે. ચૌહાણ કેપટાઉન, રૂ. ૧૫૦૧

ભારતના નવા નોંધાયેલ આજીવન સભ્યો

પરદેશમાં વસતા ભારતીયો પોતાના સંબંધીઓ કે સંસ્થાઓને યાદ કરીને, તેમના માટે અધ્યાત્મની આજીવન સભ્ય ડ્રીની રકમ ભરે છે, તે ખરેખર અભિનંદનીય છે. આવા નવા નોંધાયેલ આજીવન સભ્યોની યાદી નીચે મુજબ છે.

- ૨૮૬ શ્રી નટવરલાલ ઝવેરભાઈ, ધરા રૂ. ૨૫૧
(સ્વ. અંબારામ ખુશાલભાઈના સ્મરણાર્થે
શ્રી હસવતરાય અંબારામ ડરબન તરફથી)
- ૨૮૭ શ્રી મગનભાઈ હીરાભાઈ પટેલ, કોસાડ. રૂ. ૨૫૧
(ક્રમાંક ૨૮૬ની નોંધ મુજબ)
- ૨૮૮ શ્રી પ્રેમાભાઈ પ્રભુભાઈ, કાઝીયાવાડી રૂ. ૨૫૧
(શ્રી ભીખુભાઈ પ્રેમાભાઈ જેહાનીસબર્ગ તરફથી)

શ્રી યોગેશ્વરજી

સારથિ બનીને

સારથિ બનીને જીવન માણું ચલાવજે વહાલથી રે,
વિનતિ વહાલ ધરીને કરું છું વહાલા! આજથી રે.
ભૂલી ભટકતી ભાવે ભરેલી, તરવાને ભવજપને આવી.
પ્રભુ! દ્વારે જાકારો ના કદી આપજે રે.—સારથિ.
પાપ તાપ ક્ષણમાંજ સમાવી સુધા છવેલી છાયા ઢાળી,
થાક મટાડી શાશ્વત શાંતિ આપજે રે.—સારથિ.
હિમગિરિ જેવી શ્રદ્ધા ભરજે, પ્રેમભકિતથી પાવન કરજે,
પ્રભુ પંથે પ્રતિદિવસ ચલાવજે પ્રેમથી રે.—સારથિ.
તને જ જપતી, તને જ સ્મરતી, તને જ વાતો દિલની કરતી,
સખી બની સાંભળજે સનેહ વાતડી રે.—સારથિ.

—સર્વેશ્વરી

અધ્યાત્મ

આધ્યાત્મિક વિકાસની નવી જ ક્ષિતિજ ખોલતું ગુજરાતી માસિક
વર્ષ : ૪ અંક : ૬ છૂટક નકલ ૧-૫૦, વાર્ષિક લવાજમ
દેશમાં રૂ. ૧૫-૦૦ વિદેશમાં રૂ. ૧૨૫-૦૦ (વિમાનથી)

સંસ્થાપક : પ. પૂ. યોગેશ્વરજી શ્રી વિકૃલ પંચા (મુંબઈ)

સર્વમંગલ ચેરીટીબલ ટ્રસ્ટ

શ્રી બાલુભાઈ વહેરા (અમદાવાદ)

સાંઇકૃપા, જવાહર ચોક, ગોપાલકુંજના નાંકે

શ્રી જે. વી. શાહ (મુંબઈ)

મણીનગર, અમદાવાદ-૮

શ્રી શાંતિભાઈ કનેરીયા (રાજકોટ)

તંત્રી-સંપાદક :

શ્રી રાજેશભાઈ કાપડિયા (ભાવનગર)

શ્રી નારાયણ હ. બની

પ્રકાશન અને પ્રાપ્તિસ્થાન :

સહસંપાદકો :

‘અધ્યાત્મ’ પ્લેટ નં. ૧૬૮૮ ખી

શ્રી નાનુરામ હુધરેજિયા

સરદારનગર, ભાવનગર-૩૬૪૦૦૧

શ્રી ભાઈલાલભાઈ છાટબાર

તંત્રી, મુદ્રક અને પ્રકાશક :

શ્રી મણિભાઈ સી. શાહ

નારાયણ હ. બની ફોન : ૨૮૬૬૩

સહાયકાર મંડળ :

મુદ્રણસ્થાન :

શ્રી સર્વેશ્વરી

રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ

શ્રી રમણીકલાલ ભોગીલાલ શાહ

લોખંડબજાર, ભાવનગર-૩૬૪૦૦૧

(ભાવનગર)

‘અધ્યાત્મ’ અંગે સૂચનો

આહકોને : આહક નંબર સરનામા સાથે લખવામાં આવે છે તે નોંધી લેવા.

● ‘અધ્યાત્મ’ ને આપને ગરુડું હોય તો આપના પરિચિત વર્ગમાં તેના આહકો વધે તેવું આપ કરતા રહેશો.

● ‘અધ્યાત્મ’ દર માસની દસમી તારીખે પ્રસિદ્ધ થશે. કોઈ કારણે એકાદ અડવાડિયા સુધી અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ કચેરીમાં તપાસ કર્યા પછી અત્રે જણાવવું. સિલિકમાં હશે તો જરૂર મોકલી આપાશે.

● પત્રવહેવાર કરતી વખતે આહક નંબર લખવાથી વધુ સરળતા રહેશે.

● ‘અધ્યાત્મ’ અંગે કંઈ સૂચનો કરવાનાં હોય તો નિઃસંકોચ કરવા અનુરોધ છે.

● દર મહિનાની તા. ૮ સુધીમાં જે આહકોનાં નામ મળી જશે, તેમને તા. ૧૦મીએ અંક રવાના કરવામાં આવશે.

* અનુક્રમણિકા *

ક્રમ ખાવ અને ગમ ખાવ	૩	યોગેશ્વરજી
પરદેશનો પ્રવચન પ્રવાહ	૬	સર્વેશ્વરી
પ્રાર્થના-સચ્ચિદાનંદમયી શક્તિ	૧૪	ભાષલાલભાઈ છાટખાર
મહાયોગી-તોતાપુરી	૨૦	નારાયણુ હ. જ્ઞની
મૌનમ્-સર્વાર્થ સાધનમ્ ।	૨૫	ભુપતરાય મો. ઠાકર
વિનંતી	૨૮	ઈશ્વરભાઈ પટેલ
તમારું બધું	૨૯	યોગેશ્વરજી
ડગલે ને પગલે	૩૦	જગદીશચંદ્ર એસ. આચાર્ય
ભાવાત્મક ઐક્ય	૩૧	સાધુ પ્રીતમપ્રસાદદાસ
વિચાર મીમાંસા	૩૫	ઈશ્વરલાલ મ. શાહ
મહાયોગી અરવિંદની અમરકૃતિ		
સાવિત્રી-(૨)	૩૯	આશા ત્રિવેદી
અંતમુંખ કેમ થવાય ?	૪૭	મંગલભાઈ પંચાલ
પ્રકાશના પંથે	૫૫	નારાયણુ હ. જ્ઞની
રામકથા	૬૧	યોગેશ્વરજી

અધ્યાત્મ

વરદ હસ્ત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેજો જીવન સહારો

વર્ષ : ૪

માર્ચ-૧૯૮૩

અંક : ૬

ક્રમ ખાવ અને ગમ ખાવ

એક આરોગ્યાચાર્યે અથવા સ્વાસ્થ્ય વિશારદે એકવાર પોતાના પ્રખ્યાત પ્રેરક પ્રવચનમાં કહેલું કે મોટા ભાગના માનવો ના ખાવાથી નથી મરતા. પરંતુ વધારે ખાવાથી મરે છે. આવશ્યકતા કરતાં અધિક ખાવાથી. એમનું કથન તટસ્થતાપૂર્વક શાંતચિત્તે, વિચારવાથી સાચું લાગે છે. માનવ જેટલું ભોજન કરે છે તેટલું બધું પચી જાય છે અને આવશ્યક હોય છે, એવું નથી હોતું. અપરિપક્વ અનાજમાંથી દૂષિત દ્રવ્યો પેદા થાય છે અને આ દ્રવ્યો શરીરના સ્વાસ્થ્યને માટે હાનિકારક થઈ પડે છે. આવશ્યકતા કરતાં છેકળ એણું ખાવું અથવા એકદમ ખાવું જ નહિ, એ પણ આવકારદાયક ના લેખાય; અને આવશ્યકતાને અતિક્રમીને આંધળિયા કરીને, ખાઉધરાની પેઠે ખાધા કરવું એ પણ આવકારદાયકના ના કહેવાય. એના અનુસંધાનમાં એમ પણ કહી શકાય કે જે આરોગવાયોગ્ય ના હોય એવા અનુચિત અથવા આરોગ્યની દૃષ્ટિએ હાનિકારક પદાર્થોના સેવનથી પણ માનવ પોતાના સ્વાસ્થ્યને અકાળે ખોઈ બેસે છે; અનેકવિધ વ્યાધિઓનો શિકાર બને છે, જીવતાંજ મૃતઃ-પ્રાય બને છે, ને વહેલો મરે છે. એટલે જમતાં પહેલાં શું જમવું ને શું ના જમવું જોઈએ, એનો વિવેક કરીએ, કેટલું જમવું,

ક્યારે જમવું, શા માટે જમવું ને કવી રીતે જમવું તેને વિચારી લઈએ એ અતિશય આવશ્યક છે. અધ્યાત્મ માર્ગના સાધકે તો મિતાહારી ભગવદ્ગીતાની પરિભાષામાં કહીએ તો—“ લઘ્વાશી ” થવું જોઈએ; સાત્ત્વિક શુદ્ધ આહારનો આગ્રહ સેવવો જોઈએ, વધારે પડતા અનાવશ્યક આહારથી ઉગરવું જોઈએ અને સાધનાત્મક અભ્યાસક્રમ માટે કલેશકારક અને તથા અવરોધક ઠરે, એવા અનશનક્રમથી પણ દૂર રહેવું જોઈએ. ભગવદ્ગીતામાં છઠ્ઠા અધ્યાયમાં જણાવ્યું છે કે યોગીની સાધનાની સફળતા માટે અતિશય ખાવું નહીં અને એકદમ અવિચારી અનશનવ્રત પણ ના કરવું; અતિશય ઊંઘવું નહીં અને ઉભગરા પણ ના કરવા. જે કાંઈ કરવામાં આવે તે સદસદ્બુદ્ધિનો સમાશ્રય લઈને ભગતિપૂર્વક જ કરવું.

નાત્યન્નતસ્તુ યોગોઽસ્તિ ન ચૈકાંતમનન્નતઃ ।
ન ચાતિસ્વપ્નશીલસ્ય જાગ્રતો નૈવ ચાર્જુન ॥

અર્થાત્ બહુ ખાવાથી થાય ના, ભૂખે રહે કે યોગ,
બહુ ઊંઘવાથી થાય ના, છેકજ બજે તોય.

અદ્યાહારનો એ નિયમ યોગીને માટે જેમ સાચો છે, તેમ સ્વસ્થ, સફળ, સુખી સંસારી જીવન જીવવા માટે પણ એવોજ સાચો છે એ યાદ રાખવા જેવું છે. ઉત્તમ આદર્શ જીવનની ઈચ્છાવાળા સહુ ટોઈને માટે ઉપયોગી છે.

ખીજ વાત ગમ ખાવાની છે. સામાન્ય રીતે એવું જોવા મળે છે કે માનવ વાત વાતમાં ઉત્તેજીત અને છે ને ઉશ્કેરાઈને ના ખોલવાનું ખોલે છે તથા ના કરવાનું કરી ખેસે છે. જે પંથ અનુચિત હોય તે પંથે પગલાં ભરે છે. સારું કે નરસું સહી શક્તા નથી. એનામાં ધીરજ તથા સહનશીલતાનો અભાવ હોય છે. કાંઈકે પ્રતિકૂળ

સાંભળે છે, ભુએ છે કે અનુભવે છે તો તરતજ ભાન ભૂલીને કામક્રોધવેરઝેરની જ્વાળામાં ફૂદી પડે છે. પાછળથી ટોઈકવાર પસ્તાય છે પણ ખરો. એવી આદત એને અને અન્યને માટે આપત્તિજનક થઈ પડે છે. માટે જ કહ્યું છે કે ‘ગમ ખાતાં શીખો’ એને માટેનું જરૂરી મનોબળ કેળવતાં શીખો. જે સાંભળો તેનો તરતજ ઉત્તર આપવાની ઉતાવળ ન કરો. જે કાંઈ જુઓ તેનાથી વધારે પડતા ત્વરિત પ્રભાવિત ના બનો. બનતા સ્વસ્થ બનો. સ્વસ્થ રહો. શાંત રહેતાં શીખો. ધીરજને કેળવો. સહનશક્તિને વધારો. થોડુંક સાંભળ્યું ના સાંભળ્યું કરતાં, જોયું ના જોયું કરતાં શીખો. એથી સરવાળે લાભજ પહોંચશે.

જીવનની સાધનાની એ અતિઅગત્યની પાયાની વાતોને સદા યાદ રાખવાની છે. એમને યાદ રાખીને આચારમાં એતપ્રોત કરીએ. અમલી બનાવીએ, એ વાતો પ્રાણુવાન જ્યોતિર્મય જીવનના પવિત્ર પાયાની છે, પરંતુ પાયા વિના ઈમારત મજબુત નથી બનતી, એ આપણે ક્યાં નથી જાણતા? પાયાની ઉપેક્ષા ઈમારતની સંગીનતા અને સુદૃઢતા માટે વિઘાતક થઈ પડે છે.

યોગેશ્વર

પરદેશનો પ્રવચન પ્રવાહ

—સર્વેશ્વરી

ડરબન શહેર

દક્ષિણ આફ્રિકાનું આમંત્રણ.

ડરબન શહેરની સત્સંગ સંસ્થા તરફથી.

સંસ્થા કે કાર્યકર્તાઓથી અમે અબળા છતાં.

છતાં ચાર ચાર વરસના આગ્રહભર્યા આમંત્રણનો અમે સ્વીકાર કર્યો.

પ્રભુની પરમમંગલમયી યોજના મુજબ દક્ષિણ આફ્રિકાની ધરતી ઉપર તા. ૧૭-૧૧-૮૨ ના દિવસે અમે આવી ગયા. ડરબન શહેરના એરપોર્ટ ઉપર અમારું સ્વાગત થયું. બહેર સત્કારસમારંભ પણ ગોઠવાયો.

મહાત્માશ્રી યોગેશ્વરજી ગુજરાતના એટલે ગુજરાતીમાં પ્રવચનોનું આયોજન શરૂ થઈ ગયું.

પરંતુ તે પહેલાં એક દિવસ ડરબન શહેરની યોગસ્કુલમાં મુલાકાત લેવાનું ગોઠવાયું. ત્યાંના સંચાલકની વિનંતિને માન આપીને પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીએ અંગ્રેજીમાં ધ્યાનયોગ ઉપર વાર્તાલાપ આપ્યો. અંતે પ્રશ્નોત્તરી પણ અંગ્રેજી ભાષામાં જ થઈ.

પ્રથમવાર કાર્યકર્તાઓ તથા ડરબનની જનતાએ પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીને અંગ્રેજી ભાષામાં સાંભળ્યા અને આટલું સરસ એકધારું યોગ જેવા વિષયઉપર બોલી શકે છે, એવું બહુ પછી કાર્યકર્તા કે જનતા થોડી બેસી રહે ?

બીજે જ દિવસે શ્રી રામકૃષ્ણ સેન્ટરના અધ્યક્ષ શ્રી શિવપાદાનંદજીએ પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીના અંગ્રેજી વાર્તાલાપની પ્રશંસા સાંભળીને જ એમની સંસ્થામાં પ્રવચન માટે આમંત્રણ આપ્યું.

અને શ્રીરામકૃષ્ણ સેન્ટરમાં ધ્યાન અને પરમશાંતિ ઉપર પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીએ અંગ્રેજી ભાષામાં અસ્ખલિત વાણીમાં સુંદર પ્રવચન ઘોઠ કલાક સુધી આપ્યું. હોલ આખોયે ભરાયેલો હતો. ખૂબ શાંતિથી મંત્રમુગ્ધ બનીને એ પ્રવચન શ્રોતાઓએ સાંભળ્યું.

એ પ્રવચનને અંતે અધ્યક્ષ શ્રી. શિવપાદાનંદજીએ બહેરમાં આભાર માનતા કહ્યું કે અમને તો આજનું પ્રવચન ખૂબ ગર્યું. આપણે શ્રી. યોગેશ્વરજીના અંગ્રેજી કાર્યક્રમનો વારંવાર લાભ લઈશું. એમને દક્ષિણ આફ્રિકામાં આમંત્રણ આપનાર સંસ્થાને હું વિનંતિ કરું છું કે અમને એમનો વારંવાર લાભ અપાવે.

શ્રી. રામકૃષ્ણ સેન્ટરના આ એક જ પ્રવચને પૂ. શ્રીની અંગ્રેજીભાષાના પ્રભુત્વવાળી અનુભવયુક્ત વાણીની સુવાસ અડપથી ફેલાવવાનું કામ કર્યું.

પરિણામે ડરબન શહેરની ડીવાઈન લાઇફ સોસાયટી, ડરબન શહેરના વર્તમાનપત્રો ને ત્રણ ત્રણ રેડીયો સ્ટેશનો ઉપરાંત ડરબનની આસપાસ ફીનીક્ષ, ઈસ્પીંગો, રીઝર્વહીલ જેવાં સ્થાનોમાં અંગ્રેજી કાર્યક્રમોનાં આમંત્રણો આયોજનો શરૂ થઈ ગયાં.

દક્ષિણ આફ્રિકાનાં બીજા બહુતાં શહેરો જેવાં કે બ્લેકાનીસબર્ગ, કેપટાઉન, ઈસ્ટલંડન, ન્યુકાસલ, ડન્ડીમાં પણ

અંગ્રેજી ભાષામાં કાર્યક્રમો થયા.

બીજા નાનામોટા શહેરોનો પ્રવચન પ્રવાસ પૂરો કરીને ડરબન શહેરમાં આવ્યાં એટલે તે જ દિવસથી અંગ્રેજી કાર્યક્રમો ચાલુ થઈ ગયા.

દોઢ-દોઢ કલાકના દરેક પ્રવચનનો લાલ અંગ્રેજો-હિન્દી-ઓ-ગુજરાતીઓએ પ્રાંત, ધર્મ કે સંપ્રદાયના ભેદભાવ વિના લેવા માંડ્યો. જનતાએ કાર્યક્રમો સફળ બનાવ્યા.

વિદેશની ધરતી ઉપર પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીએ ઘણી યાત્રાઓ કરી પણ આ યાત્રામાં પ્રથમવાર જ એકધારા અનેક ભવષ્યો ઉપર પૂ. શ્રી. યોગેશ્વરજીનાં અંગ્રેજી ભાષામાં અનેક પ્રવચનો થયાં. એ આ યાત્રાની વિશેષતા છે. તેથી જ અત્યાર સુધી થઈ ગયેલાં પ્રવચનોની યાદી પાના ૯ ઉપર મૂકું છું.

હજી તો કેટલાયે અંગ્રેજી પ્રવચનોનાં આમંત્રણો આવતાં જ બંધ છે.

દરેક સંસ્થા જ પ્રવચનનો વિષય નક્કી કરે છે. પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીની પ્રતિભા કેઈ પણ વિષયમાં પૂર્ણપણે ઝળકી ઉઠે છે, તે વિષયને સંપૂર્ણપણે ન્યાય કરી શકે છે.

જનતા ખૂબ શાંતિથી મંત્રમુગ્ધ બનીને પ્રવચનને સાંભળે છે. આનંદ ને પ્રસન્નતા પણ પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી પાસે આવીને વ્યક્ત કરતી જણાય છે.

સંસ્થાના અધ્યક્ષ કે આયોજક પણ જાહેરમાં પ્રશંસા કરીને આભાર વ્યક્ત કરીને વધુ ને વધુ લાલ લેવાની ઈચ્છા પ્રગટ કરે છે.

—: અંગ્રેજી પ્રવચનોની વિગતવાર નોંધ :—

ધી યોગસ્કૃલ	ડરબન શહેર	ધ્યાનયોગ
૨૫-૧૧-૮૨	રામકૃષ્ણ સેન્ટર અવોકા	ધ્યાન અને પરમશાંતિ
૨૭-૧૧-૮૨	રામાયણ સલા હોલ	ભારતીય સંસ્કૃતિ
૨૮-૧૧-૮૨	રામકૃષ્ણ સેન્ટર એસેવીલ	મારા દક્ષિણેશ્વરના અનુભવો
૧૨-૧૨-૮૨	હિન્દુ સેવા સમાજ રીઝર્વહીલ	આત્મ સાક્ષાત્કાર
૧૩-૧૨-૮૨	" " "	" "
૧૪-૧૨-૮૨	" " "	" "
૧૫-૧૨-૮૨	" " "	" "
૧૬-૧૨-૮૨	ડીવાઈન લાઈફ સોસાયટી રીઝર્વહીલ	ભારતીય સંતોનું કાર્ય
૨૦-૧૨-૮૨	" " "	ગુરુમહિમા
૨૧-૧૨-૮૨	ધ સીવીક્ષ સેન્ટર ફ્રીનીક્ષ	શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ
૨૭-૧૨-૮૨	ઈસ્પીંગો હિન્દુ સોસાયટી ઈસ્પીંગો	ગીતાનો સંદેશ
૨૮-૧૨-૮૨	ધ સીવીક્ષ સેન્ટર ડન્ડી શહેર	મનુષ્યત્વ સુસૃજીત્વ
૩૧-૧૨-૮૨	રામકૃષ્ણ સેન્ટર ન્યુકેસલ શહેર	આત્મ સાક્ષાત્કાર
૨-૦૧-૮૩	" " "	ભક્તિયોગ
	રામકૃષ્ણ હોલ બ્રેહ્મીનીસ બર્ગ	ભગવાન રમણ મહર્ષિ

૧૬	૧૬-૦૧-૮૩	શ્રી સત્યસાંઈ સેન્ટર	"	"	લવન અને કાર્ય
૧૭	૧૭-૦૧-૮૩	હિન્દુ સેવા સર્વ સંઘ	"	"	શ્રીરત્ની સાંઈબાબાના અનુભવો
૧૮	૧૮-૦૧-૮૩	"	"	"	ધ્યાનયોગ
૧૯	૧૯-૦૧-૮૩	"	"	"	"
૨૦	૨૦-૦૧-૮૩	શ્રી સત્યસાંઈ સેન્ટર	"	"	સંતોનો મહિમા
૨૧	૨૩-૦૧-૮૩	"	"	"	દિવ્ય અનુભવો
૨૨	૨૬-૦૧-૮૩	યોગ સેન્ટર કેપટાઉન	"	"	યોગનું રહસ્ય
૨૩	૫-૦૨-૯૩	ઈસ્ટ લંડન સોસાયટી	ઈસ્ટ લંડન	પ્રાર્થનાની સાધના	
૨૪	૬-૦૨-૮૩	ડીવાઈન લાઈફ સોસાયટી	ડરબન શહેર	ગીતાનો મર્મ	
૨૫	૧૧-૦૨-૮૩	રામકૃષ્ણ સેન્ટર અવોપ્ર એસેવીલ	"	શિવરાત્રિનો મહિમા	
૨૬	૧૨-૦૨-૮૩	ડીવાઈન લાઈફ સોસાયટી	રીઝર્વહીલ	ડરબન કમયોગ	
૨૭	૧૨-૦૨-૮૩	વૈદિક સભા હોલ	પીટસમેરીબર્ગ શહેર	મહર્ષિ દયાનંદ લવન ને કાર્ય	
૨૮	૧૩-૦૨-૮૩	આર્યપ્રતિનિધિસભાહોલ	ડરબન શહેર	"	"

જેમકે ડિવાઈન લાઈફ સોસાયટીના અધ્યક્ષ શ્રી સહજન-નંદજીએ કહ્યું કે 'અમારી સંસ્થામાં અત્યારસુધી ઘણાં ઘણાં પ્રવચનો થયાં પણ આટલું સુંદર પ્રવચન મેં મારા લવન-માં પ્રથમવાર જ સાંભળ્યું. મને ખૂબ આનંદ થયો. મને ઘણું ઘણું જાણવાનું મળ્યું.'

વળી શ્રી સત્યસાંઈ સેન્ટરના અધ્યક્ષ મીસ્ટર જોકશને કહ્યું 'મહાત્માજીના પ્રવચનોમાંથી આપણને ઘણું જાણવાનું મળે છે. મહાત્માજી જેવા અવતારી પુરુષોના દર્શનથી પણ આપણને ઘણી પ્રેરણા મળે છે.'

તો વળી હિન્દુ સેવાસંઘનાં ધ્યાનયોગનાં પ્રવચન જોડા-નીસબર્ગમાં થયાં તો ત્યાં સંચાલકે કહ્યું 'મહાત્માજીને જે સંસ્થાએ આ દેશમાં યોલાવ્યા છે તેમણે ખૂબ અદ્ભુત કામ કર્યું છે, અમને ખૂબ લાલ મળ્યો છે.'

જોડાનીસબર્ગના જાણીતા ડોક્ટર શ્રી શશિકાન્તભાઈએ જાહેરમાં આભાર માનતાં કહ્યું કે યોગપ્રવરણનો જેમજેમ વધુ પરિચય થાય છે તેમતેમ તેમની મહાનતાનો આપણને ખ્યાલ આવે છે. પૃથ્વીઉપર ધર્મકાર્ય કરવા માટેજ તેમનું પ્રાગલ્ભ્ય છે. તેમનાં પ્રવચનો ને પુસ્તકોમાંથી ઘણો લાભ છે. એવો લાભ જનતા મોટાપ્રમાણમાં લે એવું ઇચ્છું છું.

ગુરુમહિમાનું પ્રવચન સાંભળીને એક અંગ્રેજ સત્કારીએ કહ્યું કે જાણે ભગવાન સ્વયં વાર્તાલાપ આપતા હોય એવું લાગ્યું. ખૂબ સરસ રીતે ગુરુમહિમા સમજાવ્યો. મારા હૃદયને ખૂબજ શાંતિ મળી.

આવા તો અનેકવિધ આનંદને વ્યક્ત કરતા અભિપ્રાયો

છે. વિવિધ સંસ્થા, વિવિધ સિદ્ધાંત ને વિવિધ વિષયો છતાં પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી બધીજ સંસ્થા, બધાજ સિદ્ધાંતને બધાજ વિષયોને સંપૂર્ણ ન્યાય આપી શકે છે. જાણે સર્વ ધર્મ સમન્વયનું કાર્ય પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીના પ્રવચનોથી થઈ રહ્યું છે.

કેટલાક જિજ્ઞાસુજનો વળી પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી પાસે આવીને પૂછે છે કે આપનો અંગ્રેજી ભાષા ઉપરનો કાબુ ઘણો સારો છે. તમે ભારતમાં અંગ્રેજી પ્રવચનો આપો છો ?

પૂ. શ્રી નવા જિજ્ઞાસુ ભાઈઓને ખૂબ નમ્રતાથી જવાબ આપતાં કહે છે કે ભારતમાં તો ખાસ અંગ્રેજીમાં બોલવાનું થતુંજ નથી. વિદેશમાં ૧૯૭૭થી આવીએ છીએ ત્યારથી બોલવાનું બને છે. તે પણ આટલા મોટા પ્રમાણમાં તો અહીં આવીને જ.

હવે બીજી વાત કરું કે બધાજ પ્રાર્થના તો કરે જ છે કે “મૂકમ્ કરોતિ વાચાલમ્.” તો જે મુંગાને વાણી આપે છે તે જ શક્તિ અહીં પણ કામ કરે છે. પ્રભુની કૃપા. સ્વામી વિવેકાનંદને પણ પ્રભુએ જ શક્તિ આપેલીને ?

“એજ પ્રભુ બોલે છે. એની જ પરમશક્તિ મારા જીવનમાં પણ કામ કરે છે. જીવન જ આપું જગદંબાની કૃપાથી ચાલે છે.”

પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી પોતાની પ્રશંસા સાંભળીને બધાજ યશ પરમશક્તિને આપતાં જરાપણ સંકેચ અનુભવતા નથી. આવા નમ્ર મહાપુરુષની વિવિધ પ્રકારની પ્રતિભાનું દર્શન બડલાગીને જ થઈ શકે છે. ઇશ્વરે મને એનું દર્શન કરવાનું સદ્બલાગ્ય આપ્યું છે તે એની કૃપા છે.

અમદાવાદમાં

પ. પૂ. મહાત્માશ્રી યોગેશ્વરજીનાં પ્રવચનો

હવે લગલગ નિશ્ચિત થઈ ગયું છે કે પ. પૂ. મહાત્મા શ્રી યોગેશ્વરજી તેમજ પ. પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરી તા. ૨૨-૩-૮૩ ના રોજ દક્ષિણ આફ્રિકાના ચાર માસ ઉપરના પ્રવાસ પછી ભારત પાછા ફરી રહ્યાં છે.

તેઓશ્રીનાં રામચરિત માનસ ઉપરનાં પ્રવચનો તા. ૩૦-૩-૮૩થી તા. ૧૨-૪-૮૩ સુધી અમદાવાદ ખાતે સમથેશ્વર મહાદેવના પટાંગણમાં સાંજના ૬-૩૦ થી ૮-૩૦ યોજવામાં આવ્યાં છે. તો જાહેર જનતાને એનો લાભ લેવા વિનંતી છે.

શ્રદ્ધાંજલિ

વડોદરાના યુવાન સાધક શ્રી વિજયસિંહ રાણાના પૂ. પિતાજી શ્રી અખુલા રાણાનો સ્વર્ગવાસ તા. ૧૧-૨-૮૩ ને શિવરાત્રિના પવિત્ર દિવસે થયો. જે મનુષ્યો જીવતાંજ શાંતિનો અનુભવ કરી ચૂકયા હોય, એમના આત્માને મૃત્યુ સમયે ને તે પછીય શાંતિજ હોય, એ સ્વાભાવિક છે. શ્રી અખુલા રાણા આવાજ એક અધ્યાત્મ પ્રેમી પુરુષ હતા. છતાં આપણે ઇચ્છીએ કે પ્રભુ એમને હરપ્રકારે શાંતિ ને એમનાં કુટુંબીજનોને ધૈર્યપૂર્વક વિયોગ સહિવાનું બળ આપે.

પ્રાર્થના—સચ્ચિદાનંદમયી શક્તિ

ભાઈલાલભાઈ છાટબાર

પ્રાર્થનાનો અવકાશ:—પ્રવર્તમાન સંશોધનપ્રધાન યુગમાં પ્રાર્થના-જગતમાં અમકાવી દે તેવા અમત્કારોના સ્વાનુભવપૂર્વક આવિષ્કારને હજી વિશેષ અવકાશ છે. આ અમત્કારોનું ઘટનાસ્થળ અંતરતમનો અધ્યાત્મપ્રદેશ છે. અંતઃકરણના ઉંડાણમાંથી પ્રાર્થના કરનાર અધ્યાત્મ-માનવો આ પ્રદેશે અભયબીપૂર્ણ અમત્કૃતિઓના અભૂતપૂર્વ વિરલ સર્જક બની યશભાગી બની રહેનાર છે. પ્રયોગશાળા કે ઓપરેશન થિયેટરમાં સૂક્ષ્મદર્શક યંત્ર કે શસ્ત્રક્રિયા દ્વારા થતાં કાર્ય જેવું—સ્થૂળ દૃષ્ટિએ વૈજ્ઞાનિક માપદંડે મપાતું—પ્રાર્થનાનું આ ક્ષેત્ર નથી. પ્રાર્થનાનું ક્ષેત્ર રહસ્યમય અને ગૂઢ હોય છે.

પ્રત્યેક પ્રાર્થનાપ્રેમી માનવ પોતાના અંતઃકરણની પ્રયોગશાળામાં જઈને એકાંતમાં એકલો જ બેસીને પોતાની સત્યાત્મિકા અમૃતાવાણી સ્વરૂપ પ્રાર્થના દ્વારા અંતરના એકતારાને અંકુત કરી રહ્યો હોય છે. તે પોતાના જેવા અન્ય સમાન-ધર્મી પ્રાર્થનાપ્રેમી મનુષ્ય સાથે ક્વચિત સ્વાનુભૂતિઓની આપ-લે પણ કરતો હોય છે. આંતરિક જગતની આવી અનુભૂતિઓમાં સત્યથી વેગળાં અવલોકનો, સ્મૃતિભ્રંશ-દોષો અને ભ્રમથી સત્ય માની લીધેલ અસંબંધ હકીકતો ઉપર, બાણે અબાણે તે પ્રાર્થનાપ્રેમી મનુષ્ય આવીને ઊભો રહે તેવો પૂરેપૂરો સંભવ છે. પરંતુ નિર્મળ અંતઃકરણ અને અંતરનો અતિઘેરો અનુરાગ પ્રાર્થનાકાળે સુક્ષ્ણદ્વારી સ્ફૂરણો લઈ આવે છે, એ સત્ય હકીકત છે.

પ્રાર્થનાની અનુભૂતિઓની અભિવ્યક્તિ પ્રાર્થનાપ્રેમી વ્યક્તિ જે શબ્દોમાં કરે તે શબ્દો અનુભૂતિના પૂરેપૂરા અર્થ-લાભક ના પણ બની શકે. શબ્દોનું પરિધાન ધારણ કરીને આવતી આવી અભિવ્યક્તિ તેના પ્રાર્થનાસંવેદનો માટે સક્ષમ ના પણ હોય. પ્રાર્થનાપ્રેમી વ્યક્તિ પોતાના અંતર-તમમાં ઊઠતાં સ્ફૂરણોને જે શબ્દોમાં વ્યક્ત કરે તે શબ્દોનો અર્થ તેને પોતાને જે સહજ રીતે હૃદયગમ્ય હોય તે રીતે તે શબ્દોનો અર્થ અન્યની દૃષ્ટિ-હૃદયમાં તેટલી જ માત્રામાં ફલિતાર્થ થઈને ના પણ પહોંચે;—અને શબ્દોના લાવાર્થની ચોટ અન્યને માટે બનવી ભેદએ તેટલી ધારદાર ના પણ બને. પરંતુ પ્રાર્થનાપ્રેમી મનુષ્ય પ્રાર્થનાદ્વારા પ્રભુનો પ્રસાદ પામી સ્વયં લાવવિભોર હોય છે જ.

પ્રાર્થના ઊર્જા છે:—પ્રાર્થના એટલે પ્રત્યેક વ્યક્તિ પોતાના હૃદયભાવની તીવ્રતા અનુસાર સર્જી શકે એવા શ્રેષ્ઠ ઊર્જા. સ્વયંભૂ પ્રકાશમાન રેડિયમ પદાર્થની જેમ પ્રાર્થના એ પ્રકાશ લઈ આવનાર સ્વયંભૂ ઊર્જા છે. બ્રહ્માંડમાં દૃશ્યમાન અને અદૃશ્ય તમામ પ્રકારની ઊર્જાનું કેન્દ્ર ‘પરમ’ છે. તે ‘પરમ’ ને ઉદ્દેશીને પોતાની સીમિત ઊર્જાને અસીમ બનાવવાની ખોજ માનવો પ્રાર્થના દ્વારા કરે છે. પ્રાર્થના પોતે માધ્યમ અને સાધન બની, બ્રહ્માંડને ચલાવનાર અમીત અને અનંત ચાલકબળ એવા ‘પરમ’ સાથે માનવને સાંકળી દે છે. માનવ પ્રાર્થના કરે છે કે ‘પરમ’ પોતાની અનંત ઊર્જાના અસીમ ખજાનામાંથી તેની જરૂરતને પોષે તેટલો, ઊર્જાનો થોડો એક અંશ તેને બક્ષિશ કરે. માત્ર પ્રાર્થાને યાચના કરવાથી પણ માનવના અપૂર્ણ સામર્થ્યની તૂટિઓને પૂરકબળ મળી રહે છે અને ભટકેલો-હારેલો માનવ પરમશક્તિ-

નું આંશિક બળ પામીને નૂતન તાઝગી સહિત ઊઠીને ઊભો થાય છે. અંતર રેઠીને તલસાટપૂર્વક કચેલી પ્રાર્થના માનવના તન, મન અને અંતરને નવી દિવ્ય ઊર્જાથી ભરી દે છે.

પ્રત્યેક પ્રાર્થના-પદ્ધતિ સ્વયમેવ સિદ્ધ:—અંતરની પ્રાર્થનામાં વ્યક્તિની ચેતના વિશ્વચેતનામાં ડૂબી જાય છે અને પ્રાર્થના આમ ગૂઢ આધ્યાત્મિક તારનું પ્રતિક બની રહે છે. પરમ તત્ત્વની નિકટ લઈ જનાર પ્રત્યેક પ્રાર્થનાપદ્ધતિ સ્વયમેવ સિદ્ધ છે. અંતરના અંતરતમમાં શાન્તિ પ્રાપ્ત કરી ચૂકેલ માનવ પ્રાર્થનામાં ડૂબી જાય છે ત્યારે તેની સાથે પરમાત્મા યોલવા લાગે છે. પ્રાર્થનાપ્રેમી વિશુદ્ધ માનવની નિર્મળ દૃષ્ટિ, તેના વ્યક્તિત્વનું શાંત સંવાદમય સંતુલન, આત્મ-અભિવ્યક્તિની અભિજાત શક્તિ અને વિવેકયુક્ત સન્નગ સક્રિય વર્તન-વ્યવહાર—આ બધાં પરિબળો મન-બુદ્ધિની પાછળના આત્માના નિગૂઢ ઊંડાણોમાં રહેલ અખૂટ ખજાનાઓને ખુલ્લા કરી દે છે. પ્રાર્થના દ્વારા મનુષ્ય પરમાત્મા સુધી પહોંચે છે અને પરમાત્મા મનુષ્યમાં પ્રવેશ કરે છે.

પ્રાર્થનામાં પરમાત્માને પ્રકટ કરવાનું બળ:—

શ્રદ્ધાયુક્ત અંતરની પ્રાર્થના પરમાત્મ શક્તિનું પ્રકટીકરણ કરી, પરમાત્મા અને માનવનું એક મિલનબિન્દુ સર્જે છે. પ્રાર્થનામાં પરમાત્મશક્તિને અને વ્યક્તિની શક્તિને માનવ સપાટીએ એકત્રિત કરી, બંને વચ્ચેનો સુભગ મેળ-મિલાપ સર્જવાનું સામર્થ્ય રહેલું છે. પછી પરમાત્મશક્તિ પ્રાર્થનાપ્રેમી માનવ દ્વારા કાર્ય કરવા લાગે છે અને તે તેને ધર્મસત અને ધર્મચિત્ત પદાર્થોનું પ્રદાન કરે છે. પરમાત્મશક્તિ

આમ પ્રાર્થનાનો પ્રત્યુત્તર આપતી હોય છે. પ્રાર્થના દ્વારા પરમાત્મશક્તિ અંતરમાં ઊતરી આવતાં, તે માનવ-ચેતનાના અણુએ અણુને આનંદથી ભરી દે છે. અનાકર્ષક, પથબ્રાન્ત, અને પરમાત્માવિમુખ માનવો પ્રત્યે પ્રાર્થનાની ઉન્નવળ પ્રકાશધારા વહેવરાવી તેઓનું મંગળ સાધી શકાય છે. પ્રાર્થના ‘સ્વ’ ને—‘પરમ’ અને ‘પર’—જગદીશ અને જગત—સાથે સાંકળી દેતી સમ્બિદાનંદમયી શક્તિ છે. સંવીતના ચૈતન્યસ્રોતનું સ્ફૂટ, સશબ્દ, સાકાર સ્વરૂપ એટલે પ્રાર્થના.

સંગ્રહિત સૂક્તઓ:—

(૧) પ્રાર્થના શ્રદ્ધાની વાણી છે. (૨) પ્રાર્થના અંતરની આરત છે. (૩) પ્રાર્થના હૃદયનું સ્નાન છે. (૪) પ્રાર્થના પ્રેરણાની પરબ છે. (૫) પ્રાર્થના આત્માનો આનંદ છે. (૬) પ્રાર્થના જીવન-સંસ્કાર છે (૭) પ્રાર્થના સંસ્કૃતિનું સોપાન છે. (૮) પ્રાર્થના નવું ચૈતન્ય અર્પે છે. (૯) પ્રાર્થના જીવન-કવિતાનો નૂતન છંદ છે. (૧૦) પ્રાર્થના પ્રભુતા છે. (૧૧) પ્રાર્થના અમૃતા છે. (૧૨) પ્રાર્થના અંતરને જગાડવાનું ઉદ્દ-બોધન છે. (૧૩) પ્રાર્થના એ જ આત્માનો ધોરારક છે. (૧૪) પ્રભુના ચરણનું શરણ પ્રાર્થના છે. (૧૫) પ્રાર્થના એટલે જીવનમાં પળે પળે દોરનારી અમોઘ શક્તિ. (૧૬) પ્રભુને યામવા માટે પ્રાર્થના પરમ પંથ છે. (૧૭) પ્રાર્થના એટલે અંતરના એકતારાનો અંકાર. (૧૮) પ્રાર્થનાના પ્રકાશે જીવનમાર્ગ ઉન્નવળ બને છે. (૧૯) પ્રાર્થના એટલે વિશુદ્ધ મન અને સત્યાત્મિક વાણીની એકાગ્રતા. (૨૦) પ્રાર્થનારૂપી પાંખોથી આત્મા સ્વર્ગ પ્રતિ ઉડ્યન કરી શકે છે. (૨૧) પ્રાર્થના જ્ઞાનેન્દ્રિય-કર્મેન્દ્રિયને પરમાત્મામાં જોડે છે. (૨૨)

પ્રભુને પત્ર પાઠવવા કાગળ-કલમની જરૂર નથી—એ પત્રનું નામ જ પ્રાર્થના છે. (૨૩) પ્રાર્થનાથી જીવનમાં આપણાથી જે મહત્તમ છે, તેનું સૌંદર્ય ઝળકી બેઠે છે. (૨૪) પ્રાર્થના પ્રભુનો પ્રસાદ પામવા માટે ફેડી કંડારે છે. (૨૫) એક પ્રાર્થના માત્રથી પ્રભુનું આસન ડોલી બેઠે છે.

સદ્ભાવભરી ભેટ

પ્રભુ, સત્કર્મોમાં સહાય કરવા માટે સાધકોને પ્રેરણા કરતો રહે છે. એ ન્યાયે, દર મહિને નવા નવા ભાઈઓ તરફથી સદ્ભાવભરી ભેટ 'અધ્યાત્મ'ને મળતી રહે છે. ગયા માસ દરમ્યાન મળેલ આવી ભેટની વિગત નીચે પ્રમાણે છે.
 ડા. ૧૦૧ શ્રી વિજયભાઈ પુરોહિત પાલનપુર

પિતાજીના સ્વર્ગવાસના કારણે સત્કર્મરૂપે

ડા. ૧૦૧ એક અનામી સાધક તરફથી

ડા. ૫૧ શ્રી એસ. પી. ત્રિવેદી, સાવરકુંડલા

ડા. ૫૧ શ્રી હેમલતા બી. દેસાઈ સુરત
તરફથી જન્મદિન નિમિત્તે

ડા. ૨૫ ભાવનગરના એક સાધક તરફથી

ડા. ૪૫ શ્રી અતુલભાઈ કોન્ડ્રાકટર જન્મદિન નિમિત્તે

ડા. ૨૫ શ્રી રામભરોસે-મોરબી પ્રથમ પગાર નિમિત્તે

૧૦૦ વર્ષ

પ્રભુ ગણા

અને સાથોસાથ સુરક્ષા

સામાજિક સુરક્ષા પત્રો

- આ પત્રો રૂા. ૫૦૦ તથા ૧૦૦૦ ના મૂલ્યમાં મળી શકશે.
- પાકતી સુદને વાર્ષિક રૂા. ૬૧.૬૧ ટકા અ.વૃ. વ્યાજ થાય છે.
- ૧૮ થી ૪૫ વર્ષની વયેની ઉંમરની કોઈપણ તંદુરસ્ત વ્યક્તિ આ યોજનાનો લાભ લઈ શકશે. આ માટે તબીબી પ્રમાણપત્રની જરૂર નથી.
- સુરક્ષાપત્ર ખરીદીથી-(૧) બે વર્ષ દરમિયાન અકસ્માતથી બિનકુદરતી મૃત્યુ થાય અથવા (૨) બે વર્ષ પૂરાં થયા બાદ કોઈપણ કારણસર મૃત્યુ થાય તો કાયદેસરના વારસદારને ત્રણ ગણી રકમ તુરંતજ ચૂકવવામાં આવશે, જે કરચુક્ત રહેશે.

- રોકાણ મર્યાદા-વ્યક્તિદીઠ રૂા. ૫૦૦૦ સુધી

વિશિષ્ટ સવલતો:

- વારસ મિયુક્તિની સગવડ છે.
- જરૂર પડ્યે ત્રણ વર્ષ બાદ વટાવી શકાય.
- ઝોળાખપત્રની સગવડ છે.
- રૂા. ૧,૬૫,૦૦૦ સુધી સંપત્તિવેરામાંથી મુક્તિ મળે છે.
- અન્ય માન્ય જમીનગીરીઓના રોકાણ પર રૂા. ૪,૦૦૦ ના કરકમુક્તિ વ્યાજના લાભ ઉપરાંત આ પત્રો ઉપર વધુ રૂા. ૨૦૦૦ સુધીનું વ્યાજ કરમુક્તિને પાત્ર છે.

વધુ માહિતી માટે:

નજીકની પોસ્ટ ઓફિસ; જિલ્લા કલેક્ટર કચેરી; નાયબ નિયામક, નાની અચત-રાજકોટ, વડોદરા, અમદાવાદ; રાષ્ટ્રીય અચત સંસ્થા, લાલ દરવાજા અમદાવાદ કે અધિકૃત એજન્ટોના સંપર્ક સાધો.

-કમિશનર, નાની અચત અને રાજ્ય લોહરી, ગુજરાત રાજ્ય.

નાની અચતમાં નાણા વધે-નર્મદા યોજના આગળ ધપો

મહાયોગી-તોતાપુરી

નારાયણુ ઠ. જાની

શ્રી રામકૃષ્ણદેવના જીવનમાં મધુરભાવની સાધના પછી થોડા મહીનાઓ કેડેજ અદ્વૈતની સાધનાનો આરંભ જોવામાં આવે છે. મધુરભાવમાં દ્વૈતભાવ હોય છે, એમાં ભગવાનને લક્ષ્ય એ અલગ માનીને ઉપાસના કરવામાં આવે છે, જ્યારે અદ્વૈતભાવમાં વેદાંતમાં પ્રબોધેલ સર્વમ્ દ્વદમ્ સ્વલુ બ્રહ્મ-જગત-માં સર્વત્ર એક પરબ્રહ્મ પરમાત્માજ છે. આત્મા એજ પરમાત્મા છે. સોઝ્હમ્-તે પરમાત્મા તે હું પોતેજ છું. આવી અનુભૂતિ સાધક કરે છે.

સાધનાનો આ નવો તબક્કો ૧૮૬૫ના અંત ભાગમાં શ્રી તોતાપુરી નામના મહાયોગીના આગમનથી થયો. આદ્યશ્રી-શંકરાચાર્ય મહારાજે સંન્યાસીઓ માટે પ્રસ્થાપેલ દશનામી પરંપરાઓમાં એક વિભાગને 'પુરી'-અનુસર્ગ લાગે છે. તોતાપુરી આ પરંપરામાંના એક હતા. તેઓ શરીર ઉપર કોઈપણ પ્રકારનું વસ્ત્ર ધારણ કરતા ન હતા. એટલે શ્રી રામકૃષ્ણદેવ એમને નાગાજી કહેતા હતા.

'પુરી' વિભાગના સંન્યાસીઓમાં એક એવો પેટા વિભાગ છે, જે નગ્ન રહે છે. શ્રી તોતાપુરીએ નાનપણથીજ આ પરંપરામાં લુધિયાણામાં દીક્ષા લીધેલી.

પંજાબના લુધિયાણાના મઠમાં લગભગ સાતસો જેટલા સાધુઓ હતા. અહીં એમને ખૂબ કઠોર કહેવાય એવી તાલીમ આપવામાં આવતી. ધીમે ધીમે સર્વપ્રકારની દુન્યવી આસક્તિ-

માંથી મુક્તિ મેળવવા માટે આ તાલીમ જરૂરી હોવાનું માનવામાં આવતું. ભૂખ અને તરસ વેઠવાથી તેમજ શારીરિક કષ્ટો-જેવાં કે અતિશય ઠંડી અને ગરમી સહન કરીને શરીરને સહનશીલ બનાવવાના એક ભાગરૂપ છેવટે કપડાં-ઓનો પણ પરિત્યાગ કરવાનું કહેવામાં આવતું. સમય જતાં શ્રી તોતાપુરી આ મઠના અધિપતિ બન્યા. પરંતુ એમને એક સ્થળે રહેવાનું પસંદ ન હતું. એટલે એ સતત પરિભ્રમણ કરતા રહેતા. આલું પરિભ્રમણ એમણે જીવનમાં ઘણાં વર્ષો સુધી કર્યું.

નગ્ન પરંપરામાં વિહરતા સાધુઓ અગ્નિને ખૂબ પવિત્ર માને છે અને જ્યાં જ્યાં પોતે રાતવાસો કરે કે ધ્યાનમાં બેસે ત્યાં ત્યાં પોતાની નજીક હંમેશા ધૂણી ધખાવેલી રાખે છે. તેઓ કદી ઘરમાં પ્રવેશતા નથી.

શ્રી તોતાપુરી પોતાની પાસે માત્ર એક ચીપિયો અને પાણી પીવા માટેનો પીત્તળનો લોટો રાખતા. ચીપિયાનો ઉપયોગ કદીક જરૂર પડ્યે, હિંસક પ્રાણીઓથી બચવા માટે પણ કરવામાં આવતો.

શ્રી તોતાપુરી જ્યારે દક્ષિણેશ્વર આવ્યા ત્યારે તેમની ઉમ્મર પચાસ વર્ષ ઉપરની હતી. એમનો શારીરિક બાંધો ખડતલ પ્રભાવશાળી ને ઊંચાઈવાળો હતો. ધ્યાનમાં બેસવાના કે રાત્રે સૂવાના સમયે, તેઓ પોતાના શરીરને લુગડાથી ઢાંકતા.

શ્રી તોતાપુરી પોતાના પરિભ્રમણમાં ત્રણ દિવસથી વધુ કયાંય કદી એક સ્થળે રોકાતા નહિ. તેઓ જ્યારે દક્ષિણેશ્વર

આવ્યા ત્યારે જગન્નાથપુરીથી પંજાબ તરફ પાછા ફરી રહ્યા હતા. અહીં પણ એમનો ત્રણ દિવસનો જ મુકામ હતો. એઓ માનતા કે સાધુ તો ચાલતા ભલા. અધિક રહેવાથી રખે કોઈ સ્થળ કે વ્યક્તિ સાથે આસક્તિ થઈ જાય! એટલે નદીના પ્રવાહની જેમ એણે હંમેશા ફરતા જ રહેવું જોઈએ.

દક્ષિણેશ્વર આવ્યા ત્યારે એમની ત્રણ દિવસ જ રોકાવાની ધારણા સાવ ખોટી પડશે, એવી એમને કલ્પના પણ ક્યાંથી હોય! વળી ભૈરવીની જેમ એમને કોઈ દેવી સંકેત પણ મળ્યો ન હતો. એમણે તે વખતે શ્રી. રામકૃષ્ણદેવનું નામ પણ સાંભળ્યું ન હતું.

દક્ષિણેશ્વરના મંદિરના પટાંગણમાં પ્રવેશીને, તોતાપુરી સૌ પ્રથમ ઘાટના પગથિયાંના ઉપરના ભાગમાં ગયા. તે વખતે શ્રી રામકૃષ્ણદેવ, કંઈપણ આડંબર કે દમ્ભામ સિવાય કેટલાક માણસોની વચ્ચે એકબાજુ બેઠેલા હતા. તેમણે કેવળ બીજા માણસોની જેમ એક ધોતિયું જ પહેરેલું હતું. આમ છતાં શ્રી તોતાપુરીની નજર એમના તરફ એકદમ ખેંચાઈ. પોતાની ઉચ્ચ અધ્યાત્મિક દૃષ્ટિથી એ પ્રથમ નજરે જ જોઈ શક્યા કે એ બીજા સામાન્ય લોકોથી સાવ જુદા છે.

તોતાપુરીનો સ્વભાવ અકડાઈવાળો હતો. તેથી તેમણે શ્રી રામકૃષ્ણદેવને એકાએક સીધું જ પૂછ્યું: “તું વેદાંકત સાધના માટે યોગ્ય જણાય છે. શું તારે તે શીખવી છે?”

શ્રી રામકૃષ્ણદેવને આ આકસ્મિક સૂચન સાંભળીને કોઈ આશ્ચર્ય થયું હોય એમ લાગ્યું નહિ. એમણે તરત જ જવાબ આપ્યો. “મને ખબર નથી. બધી આધાર મા ઉપર છે. તે હા કહે તો હું જરૂર શીખીશ.”

આ સાંભળી તોતાપુરીએ કહ્યું, “ભલે તો જાતારી માને પૂછી આવ; પણ પૂછીને સીધો મારી પાસે જ આવજે, કારણ કે હું અહીં બહુ રોકાવાનો નથી.

કદાચ તોતાપુરીને પ્રથમ એવું લાગ્યું હશે કે શ્રી રામકૃષ્ણ પોતાની માતાને પૂછવા માંગતા હશે. પરંતુ તુરત જ તેમણે જોયું કે તેઓ તો કાલીમાતાના મંદિરમાં જઈ રહ્યા છે. થોડીવારમાં જ તેઓ પાછા ફર્યા. ત્યારે અર્ધ ભાનાવસ્થામાં હોવા છતાં એમનો ચહેરો આનંદથી પ્રકુલિત દેખાતો હતો.

તેમણે તોતાપુરીને કહ્યું, “મા કહે છે કે જા અને તેની પાસેથી સમાધિ વિષે શીખ. તને સમાધિનું જ્ઞાન આપવાજ એમનું અહીં આવવાનું થયું છે.”

શ્રી રામકૃષ્ણદેવની આવી નિર્દોષતા અને જગદંબામાંની શ્રદ્ધા જોઈને તોતાપુરીને થોડી નવાઈ જરૂર લાગી. કદાચ એમણે કંઈક ઉપેક્ષિત રમુજ સાથે એમની આ વાત સાંભળી. તોતાપુરીની દૃષ્ટિએ તે વખતના બંગાળમાં ધર્મના નામે કંઈક આડંબર ભરેલી પ્રથાઓ ચાલુ થઈ હતી. જેવી કે તંત્ર સાધના અને દ્વૈતભાવ પ્રધાન પૂજાઓ. અદ્વૈતના ઉપાસક હોવાને લીધે એમને પ્રતીતિ થઈ ગઈ હતી કે આધ્યાત્મિક જીવનનો પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય, આદર્શ, સર્વવ્યાપક બ્રહ્મનો નિર્વિકલ્પ સમાધિ મારફત અનુભવ કરવો, એ છે. તેઓ પોતે આવો અનુભવ અનેકવાર કરી ચૂક્યા હતા. એમનો કંઈક અભિમાની અને સ્વતંત્ર સ્વભાવ, ભક્તિ કરતાં આધ્યાત્મિક વિવેક તરફ વધારે ઢળેલો હતો. કર્મના ફળોની યોગ્ય વહેંચણી કરનાર તરીકે, તર્કશાસ્ત્ર મુજબ તેઓ ઈશ્વરનું અસ્તિ-

ત્વ સ્વીકારતા, આમ છતાં ઇશ્વરની ભક્તિથી ઉપાસના કરવાની એમને કોઈ આવશ્યકતા જણાઈ ન હતી. સાચું પૂછો તો દેવ, દેવીઓ અને અવતારો જેવા દિવ્ય આવિર્ભાવોમાં તોતાપુરીને ખાસ રસ ન હતો. એજ રીતે કાળી માતા, તેની માયા અને દિવ્ય લીલામાં એમને મુદ્દલ રસ ન હતો. એમને મન કાલીના મંદિરની કાલી માતા એ માત્ર મૂર્તિજ હતી, અને રામકૃષ્ણ કંઈક અંધ માન્યતાના ભોગ બન્યા છે. આમ છતાં કોઈ અગમ્ય રીતે રામકૃષ્ણ જગદંબાને આશ્રય લઈને ઘણી ઉંચી આધ્યાત્મિક સ્થિતિ સાધવામાં સફળ થયા હતા, એ હકીકત હતી. પોતાની આ માન્યતાની સ્પષ્ટતા કરવાનું પ્રારંભમાં તોતાપુરીને ઠીક ન લાગ્યું. એમ કરીને આ યુવાન સાધકની લાગણી દુભાવવા માગતા ન હતા. એમને ખાત્રી હતી કે અદ્વૈતની સાધના એ જેવી શરૂ કરશે કે રામકૃષ્ણ પોતાની દ્વૈતભાવની બ્રાન્ત માન્યતાઓ-માંથી આપોઆપ મુક્ત થઈ જશે. (ક્રમશઃ)

આપણામાં સ્વાર્થોને અંકુશમાં રાખી શકીએ છીએ માટે સ્વાર્થની પ્રાર્થનાઓ તો રોજ કરીએ છીએ, પણ કોઈ દિવસ પરમાર્થની પ્રાર્થના સૌનું કલ્યાણ ઇચ્છવાની પ્રાર્થના કરી તો જુઓ ! તેની ખૂબી કઈ ચોર જ છે. કારણ કે તે પ્રભુને ગમતી વાત છે.

મૌનમ્-સર્વાર્થ સાધનમ્ ।

ભુપતરાય મો. ઠાકર 'ઉપાસક'

મૌન એ વાણી-વિલાસ પરનો સંયમ છે-શ્રેષ્ઠ તપ છે. આત્મ શુદ્ધિનું પ્રથમ સોપાન છે. મૌનના કારણે વિચારો ઘૂંટાઈને, વ્યવસ્થિત અને સ્થિર બને છે. મૌનથી એકાગ્રતા વધે છે. કાર્યશક્તિ અને વ્યવસ્થા શક્તિ સતેજ બને છે. મૌનમ્-સર્વાર્થ સાધનમ્ । કહેવાયું છે. જીવનમાં મૌનનું ઘણું જ મહત્ત્વ છે. 'આત્માના અવાજને સાંભળવા આપણું મૌન અનિવાર્ય છે' હૃદયના દ્વારને ખોલવા મૌનની ચાવી જ જરૂરી છે.

મૌનના કારણે આત્મબળ વધે છે. વ્યવહારની ગૂંચ-કોચડા સહેલાઈથી ઉકલે છે. જીવનમાં ડગલે ને પગલે થતા કંકાસ-કલેશ, કડવાશ-કટુતા નિવારવા મૌન શ્રેષ્ઠ અને સરળ સાધન છે. વાણીને એક તણખો વ્યક્તિ, સમાજ અને રાષ્ટ્રના જીવનમાં યુદ્ધના ભડકા સળગાવે છે. સંબંધોમાં સંકડાશ વધારે છે. મૌન શીતળતા બક્ષે છે. સ્નેહ અને સહાચાર પ્રગટાવે છે-વિશ્વાસ વધારે છે.

મૌન આત્મશક્તિ, કાર્યશક્તિ અને વિચારશક્તિની ત્રિગુણી શક્તિ અર્પે છે. વાણી દ્વારા આપણી ઉર્જાને વ્યય થાય છે. શરીર શક્તિ ઘટે છે. જ્યારે મૌન બળવર્ધક છે. તંદુરસ્તી બળવે છે. વિચારોમાં વીરતા, ધીરતા, અને સ્થિરતા આપે છે. મૌન અહિંસક પ્રતિકાર છે. મૌનથી આત્મ-શક્તિની ઓળખ થાય છે. વિચારોનું સંપાદન, સંકલન અને સંગ્રહ પણ થાય છે. સર્વપ્રકારની શક્તિની ઉત્તમ બચત મૌન છે.

વૈજ્ઞાનિકો, ચિંતકો, કવિઓ, સંતો યોગીઓ, મૌનને ખૂબ મહત્ત્વ આપે છે. પરિણામે તેઓ હંમેશાં સફળ થાય છે. મૌનથી મનની ચંચળતા ઘટે છે, વિચારોની એકાગ્રતા વધે છે, સફળતા સાંપડે છે. મૌન એ આત્માની વાણી દ્વારા વિશ્વાસનું પ્રતીક છે. મહાપુરુષો મૌન દ્વારા મહત્ત્વની-પરમતત્ત્વની-આત્મતત્ત્વની ખોજ કરે છે જે વ્યક્તિ અને સંસાર માટે સંજ્ઞાની હોય છે.

તપમાં મૌનનું ઘણું મહત્ત્વ છે. ઋષિ-મુનિઓ મૌન રહીને જીવ, જગત અને બ્રહ્મની હજારો વર્ષ ઉપાસના કરતા. કહેવાય છે 'બાર વર્ષ મૌનના કારણે વાણીની સિદ્ધિ મળે છે. ધ્યાન, સમાધિ, યોગ, મૌન સિવાય સરળ નથી. મૌન પાળીને વિદ્યા અભ્યાસ કરનાર ક્યારેય નિષ્ફળ જતો નથી. મૌન સ્વયં કેટલાય પ્રશ્નોનો જવાબ બની રહે છે ! 'ન બોલવામાં નવ ગુણ કહેવાયા છે' મૌન એ મહાશક્તિના સંચય માટેનું નિયંત્રણ છે.

વાણીનો વિલાસ વિનાશ નોતરે છે. અનિયંત્રિત વાણીમાં અસત્ય, આત્મ વંદના, અવિશ્વાસ, અફવા જેવા તત્ત્વો ભળે છે. નિંદા, કટુતા અને પર પ્રસંશાને અવકાશ મળે છે. જ્યારે મૌન હજારો દોષોમાંથી મુક્તિ આપે છે. વિચારોની કલુષિતા ધુએ છે. મૌન પરમ આભુષણ છે. મૌનથી ક્રાંતિ વધે છે, સૌંદર્ય જળવાય છે. ઉપદેશ આપવાની અને વિદ્રતા ખતાવવાની કુટેવથી બચાવે છે. આત્મ પ્રસંશાથી ઉગારે છે. મૌન પાળવાનું પ્રથમ પગથિયું મીતલાપી થવું જરૂરી છે. મૌનની ટેવ લાંબા ગાળે કેળવી શકાય છે. અઠવાડિયે એક વાર પણ મૌનની ટેવ આ ધમાલિયા અને ઘોંઘાટિયા જીવનમાં જરૂરી છે. આજના યંત્ર યુગમાં અવાજના આક્રમણ-

પ્રદુષણથી બચવું અનિવાર્ય પણ છે. 'મૌન એ શ્રેષ્ઠ મુદ્રા-લેખ છે.'-

જ્યાં વાણીની જરૂર છે ત્યાં જરૂર જેટલું બોલવું એ અગત્યની સિદ્ધિ છે. વ્યવહારમાં, જીવનમાં, સમાજમાં જ્યાં જ્યાં અસત્ય અને અન્યાય, અનાચાર અને અધર્મ ચાલતો હોય ત્યાં મૌન રહી પ્રોત્સાહન ન આપવું એ પણ મહત્ત્વનું છે જ. સમાજના દુરાચારને 'થોડું બોલી ખુલ્લો પાડવો' એ સાધુતા છે 'બોલ્યા વગર બોર વેચાતા નથી' એ વ્યવહાર ધર્મ છે.

મૌનનું મહત્ત્વ બધાજ ધર્મોનાં મૂળમાં રહેલું છે. મૌનનો પ્રભાવ આદ્યતીય છે. મૌન સાત્ત્વિક ઉપદેશ છે. પ્રેમ-દર્શનનું શ્રેષ્ઠ માધ્યમ મૌન છે. જૈન ધર્મમાં તો મૌનનું ખૂબ અગત્યનું સ્થાન છે. જે સફળતા વાણીદ્વારા નથી મળતી તે મૌનના માધ્યમથી મળે છે. મૌન સંતોના વિજય માટેનું અમોઘશસ્ત્ર કહેવાયું છે.

મૌન મહાશક્તિ છે. સુખ-શાંતિ અને સમૃદ્ધિ તથા વિશ્વાસનું મૂળ છે. ધર્મનો પાયો છે, પ્રેમનું પ્રતીક છે. મૌન ઉત્તમ વિચારોનું જન્મસ્થાન છે.

વાણી અને પાણીનો ઉપયોગ સમજીને કરીએ.

શ્રીરામનામનો ઉચ્ચાર સંસારના બીજને એટલે વાસનાઓને બાળી નાખી, જન્મ મરણના કારણનો નાશ કરનારો, સુખરૂપ સંપત્તિઓને પ્રાપ્ત કરાવનારો અને યમના હૃતોને બળપૂર્વક નસાડી મૂકનાર છે.

વિનંતિ

તમારી મોહિની માયા મને અકળાવે હરદિન !
સમય વીતી બધો ચાલ્યો, થશે ક્યારે મન લવલીન ?

કરો જપ કે સ્મરણ જ્યાં હું નયન નિદ્રામહીં ડૂબે—
ગયો થાકી હવે રાખો સદા મુજને તમે આધીન ?

તમે ચીંધ્યા પથે મુજને નથી કાંઈ ચાલવાની ગમ—
રહી ના લેશ સ્મૃતિ રે, રે બન્યું જીવન સાવ ગમગીન !

શ્રદ્ધા સ્મરણ હૈયે ભરો, અશ્રુ થકી પૂજા કરો,
ભિખારી મહેરબાનીનો વિનવે દાસ તમારો દીન !

ધ્રુવરસાઇ પટેલ

તમારું બધું

અખિલ જગત પદચિહ્ન તમારું;
પદચિહ્ન અસંખ્ય પુનિત એવાં

સર્જન અંગ તમારું ન્યારું;
અખિલ જગત પદચિહ્ન તમારું.

સાધારણ છાંય શીતળશી
મર્ત્ય જગત આખુંય અમારું;
સસલોકની છાંય અનોખો
તમે પ્રદીપ અન્ય અજવાળું.
અખિલ જગત પદચિહ્ન તમારું.

હુંય તમારો, તમે અમારાં
ચંદ્ર ચાંદની જેમ જ ચારું,
સ્નેહતણે સંબંધ સનાતન,
તમારું બધું બન્યું અમારું,
અખિલ જગત પદચિહ્ન તમારું.

ચોગેશ્વર

“ ડગલે ને પગલે ”

મારે શામળિયા સંભાળે રે; ડગલે ને પગલે !
ઊની આંચ નહિ કોઈ કાળે રે; ડગલે ને પગલે !

સોંપે જે સઘળું એને, ચિંતા શાની છે તેને ?
ભલે દુનિયા કાંઈ પણ કે'ને રે; ડગલે ને પગલે !

એ મનનો મનમોહન છે, ભક્તોનો પ્રાણુજીવન છે;
સંતોનું સાચું ધન છે રે; ડગલે ને પગલે !

નિર્ભય ભક્તોને કરતો, અભયકર મસ્તક ધરતો;
વળી દુઃખડાં સર્વ હરતો રે; ડગલે ને પગલે !

ભક્તોના હૃદયે રમતો, સંતોને ખૂબ જ ગમતો;
વળી સાથે-સાથે ભમતો રે; ડગલે ને પગલે !

દીનબંધુ-દીનાનાથ, જીવનનો સાચો સાથ;
‘જગદીશ’ના છે સંગાથ રે; ડગલે ને પગલે !

જગદીશચંદ્ર એસ. આચાર્ય (સત્યસ્નેહી)

“ ભાવાત્મક ઐક્ય ”

સાધુ પ્રીતમપ્રસાદદાસ

‘ દયા પ્રભુની, એકાદશીને ગુરુવાર ! ’ કહીને ભિક્ષુક
આદ્યે મહાકવિ માધનું દ્વાર ખખડાવ્યું. આ ભિક્ષુકની
ખાસિયત એ હતી કે, ભિક્ષા માગતી વેળાએ તે દિવસની
તિથિ તથા વાર અવશ્ય ખોલતો. કવિ સાહિત્ય સર્જન કરી
રહ્યા હતા કલમ બાબુ પર મૂકીને તેઓ ઊઠ્યા. મકાનનું
ખાસણું ખોલ્યું.

કપાળમાં ત્રિપુંડ તાણીને પાકટ ઉંમરના ભૂદેવ ઊભા
હતા. ઉઘાડા શરીરની પાંસળીઓ દેખાતી હતી. હાથમાં
ભિક્ષાપાત્ર અને ખભે ઝોળી ટીંગાડી હતી. આખી જિંદગી
ગામોગામ ફરતા ઝોળી ટીંગાડવાથી ડાબા ખભે આંટણુ પડી
ગયાં હતાં. એના ઓશિયાળા અવતારને ભેંકાર ગરીબીએ
ભરડો દીધો હતો. કવિએ ભૂદેવને નમન કર્યું. પોતાના
આસને બેસાડ્યા.

‘ આપનો પરિવાર બહુ સત્કર્મી છે, ને બહુ સધર્મી છે.
આપના દયા-દાક્ષિણ્ય આદિક ગુણોને હું બાણું છું. દિન-
દિન એ વધતા જશે. વળી મહાકવિ છે. ભગવાને મેઘા
પણ તીવ્ર આપી છે. આપની શી પ્રસંશા કરું ? પ્રસંશા
કરતાં તો આવડે. પરંતુ આપ ઉદાર છો. દયાના સાગર છો,
ગંગામાં ઘણું પાણી હોય, પણ આપણી ગાગરમાં ભરી
લઈએ તેટલું આપણું. તેમ દાન પણ કરીએ એટલું લેખે
લાગે. ભગવાન આપનારને આપે છે. આપના તરફથી આશા
તો ઘણી રાખી છે....’ કહીને ભૂદેવ અટક્યા.

‘દ્વિજ શ્રેષ્ઠ, આપે આ કુટિરમાં પગલાં કરી મને ધન્ય કર્યો છે. માગનારા ઘણા આવે. પણ આપના જેવા પવિત્ર ભૂદેવ ક્યાંથી? આપના દર્શનથી મારા પાછલાં પુણ્ય ભાગ્યાં. કહેા આપની શી સેવા કરું?’ કવિએ વિવેક અને પ્રેમનો પ્રકાશ પાથર્યો.

‘ગરીબ આદાણુ છું. રોજ ગામતરાં કરું છું. પેટ પૂરતું ખાવા મળતું નથી. ઘરમાં હાંદલાં કુસ્તી કરે છે, એમ કહું તો ખોટું નથી. દેવા નીચે દટાઈ ગયો છું. તેમાં વળી હમણાં દીકરીનાં લગ્ન લેવાનાં છે. પૈસાની જરૂર છે. ક્યાંથી લાવું? મદદ કરો. મારી આબરૂ સાચવો.’ આદાણુ દિલ ખોલીને ગરીબાઈનું પારાયણ વાંચ્યું.

લગ્ન આદિક પ્રસંગ ગૃહસ્થને ત્યાં આવે એ સ્વાભાવિક છે. એને પહોંચી વળવા મદદ નેહએ. મૃત્યુ પ્રસંગે કોઈ બે શબ્દો આશ્વાસનના કહે તો તે મદદ કહેવાય. પરંતુ લગ્નના સમયે તો આર્થિક મદદ નેહએ. વર્ષોની કમાણી આવા પ્રસંગે એક જ દિવસમાં વપરાઈ જાય છે. ગૃહસ્થને આવા પ્રસંગો શોભાડૂપ છે.

કવિએ મકાનમાં નજર ફેરવી. દિવાલ પર ચક્ષુ, કિન્નર તથા શિવ-પાર્વતીનાં ચિત્રો લગાડેલાં હતાં. કેટલાંક સૂત્રો સંસ્કૃત ભાષામાં લખેલાં હતાં. એક બાગુ ખૂણામાં પલંગ ઉપર ધર્મપત્ની સૂતાં હતાં. આદાણુને મદદ કરવી નેહએ એ વિચારમાં કવિ કંઈક શોધવા લાગ્યા. તેમનાં નેત્રોમાં દયા છલકાઈ રહી.

સૂતેલાં ધર્મપત્નીએ કિંમતી વસ્ત્રો પહેર્યાં હતાં. નાકમાં નીલમોતીની નથ હતી. ડોકમાં હાર તથા હાથમાં સુવર્ણના

કડાં પહેર્યાં હતાં. એમના લલાટમાં સુંદર મોટો ચાંદલો શોભી રહ્યો હતો. ‘આ સુવર્ણ કંકણ વડે આદાણુને રાજ ન કરી શકાય? લગ્ન પ્રસંગ કેવો સારો ઉકલી જાય?’ કવિનું મન પ્રશ્નોની જાળ ચૂંથવા લાગ્યું.

દાંપત્યજીવનમાં પતિ અને પત્નીના વિચારો સરખા નેહએ. એકબીજાની રોકરોક ન નેહએ. સ્વાર્થ કે પરાર્થ વિશેષ ખર્ચ કરવો હોય તો એકબીજાની સંમતિ લેવી નેહએ. તો જ ગૃહસ્થાશ્રમ સારો ચાલે. એકતા રહે. ભવિષ્યનો પાયો અચલ રહે.

કવિનું દિલ આદાણુ પ્રત્યેની લાગણીમાં તણાયું. તેઓ ઊઠ્યા. ધીમે પગલે પત્નીના પલંગ પાસે ગયા. જાણી લીધું કે પત્ની ભર નીંદરમાં છે. ઉપકાર કરી લેવાનો યાદગાર સમય છે, એમ માની સૂતેલાં પત્નીના હાથમાંથી ધીમેથી કડું કાઢવા પ્રયત્ન કર્યો. કાર્યમાં સફળતા મળી.

‘લ્યો, ભૂદેવ! લઈને જલ્દી પ્રયાણુ કરો. નહિ તો કદાચ ઉપાધિ વળગશે. આપનું આગમન એજ આશીર્વાદ છે.’ એમ કહી આદાણુને સંતોષવા લાગ્યા. કવિની વાક્યધારાના તરંગો આદાણુના હૈયાકિનારને સ્પર્શી ગયા.

પરંતુ પતિના હાથનો સ્પર્શ થતાં પત્નીની ઊંઘ સહેજે ઊડી ગઈ હતી. આંખો ખોલી નેહું તો એક ભૂદેવને તેઓ રાજ કરી રહ્યા હતા. અભુચિત્વ્યા યાચક આવી પહોંચે તેની હવે એમને નવાઈ નહોતી. એવું અને ત્યારે એ વધારે રાજ થતાં. હશે કોઈ દુઃખી આદાણુ, એમનો તો ઉદ્ધાર સ્વભાવ છે એટલે કંઈક આપતા હશે. આદાણુનેય ભારે કામ આવી પડ્યું હશે. ‘એવું વિચારતાં તેઓ ઊઠ્યાં.

પોતાના હાથ ઉપર નજર જતાં જોયું કે પતિએ ભૂદેવને પોતાનું એક કંકણ આપી દીધું છે. એમને લાગ્યું 'કદાચ મારા જાગી જવાથી કવિ બીજું કંઈ નહિ આપી શક્યા હોય.' ધર્મને પતિપરાયણ કવિપત્નીને આવો વિચાર આવે એ સ્વભાવિક હતું.

એ પલંગ પરથી નીચે ઉતર્યાં ને જોયાં, 'દયો ભૂદેવ ! આ બીજું કંઈ. આપનો પ્રસંગ વધુ સારી રીતે પૂર્ણ થશે. આપને જરૂર તો હશે જ.' એમ કહી બીજું કંઈ પણ પોતાના હાથેથી કાઢી બ્રાહ્મણને આપ્યું. પવિત્ર દંપતિની ઉદાર ભાવના જોઈને ભૂદેવ રાજી થઈને ઘરભણી વળ્યા.

ભારતીય સંસ્કૃતિમાં ઉદારતાની જ્યોત સદા ઝળહળે છે. કોણે કહ્યું સ્ત્રીઓનાં દિલ સાંકડાં હોય છે ! એમને આભૂ-પણો અને વસ્ત્રોનો સંગ્રહ કરવો ગમે છે. પણ તેથી શું ? અવસર આવે ત્યારે એ ઉદાર પણ બની છે. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના સમયમાં ગોપીઓએ તથા સ્વામી સહજાનંદના વખતમાં ધરમપુરના રાણી કુશળકુંવરબા જેવી સ્ત્રીઓએ પોતાનું સર્વસ્વ એમને અર્પણ કરી દીધું હતું એ કેમ ભૂલાય ?

ઉત્તમ ભાવનાઓ રાખવાથી આપણામાં ઉત્તમતા આવતી જાય છે. આવી રીતે સૌ જીવોનું કલ્યાણ ઇચ્છવાથી આપણું કલ્યાણ થાય છે.

વિચાર મીમાંસા

ઈશ્વરભાઈ એમ. શાહ

નિર્વિચાર સ્થિતિમાં આત્મા-પરમાત્મા હોય છે. વિચાર આવે છે તેની પાછળ અજ્ઞાન-અહં-આસક્તિ, મોહ, સ્વાર્થ, લોભ, ભય, ચિંતા, રાગદ્રેષ, પ્રિયાપ્રિય વગેરે હોય છે. આ બધું હોય તો પછી આત્મ દર્શનની શી આશા ? વિચારોથી થતું આ આધ્યાત્મિક નુકશાન છે. વિચારોને લીધેજ બુદ્ધિ, મન, પ્રાણ, સ્નાયુઓ અને શરીર ઉપર ખોટો ખોળે રહે છે, તેથી તે બગડે છે. આ થયું લૌકિક નુકશાન. વિચાર ત્રણ પ્રકારના છે.

(૧) જરૂરી એટલે કે વિકાર વગરના શુદ્ધ વિચાર.

આવા વિચારો જ્ઞાની કરે છે. તેનાથી કોઈ નુકશાની નથી. તેની પાછળ પૂર્ણ શાંતિ હોય છે. તે ઈશ્વરીય યોજના પ્રમાણે થાય છે. તેથી તે ઈશ સૃષ્ટિના છે. જીવ સૃષ્ટિના નહિ.

(૨) જરૂરી જણાતા પણ વિકારવાળા અશુદ્ધ વિચાર.

જ્ઞાનના અભાવે અહમ્ ઉત્પન્ન થાય છે. જેથી અંતરના આનંદને ભૂલીને બહારના સુખની શોધ ચાલુ થાય છે. તેનાથી સ્વાર્થ, લોભ, ભય, આસક્તિ, મોહ, ચિંતા, રાગદ્રેષ વગેરે વિકારો ઉત્પન્ન થાય છે. યાદ રાખવું કે વિષયોનું સુખ એ આત્માના આનંદ સ્વભાવથી કંઈક વિભિન્ન છે. તેથી તેના વિચારો પૂબજ આવે છે અને તે શરીરને નુકશાનકારક હોય છે.

(૩) તદ્દન બિનજરૂરી નકામા વિચાર.

જેમકે પેપરોમાં વાંચેલા બનાવો રાજકીય વાતાવરણ, કેટલીક વખત તો કોઈ બનાવ બન્યો જ ન હોય છતાં પણ આપણે તે કદપી લઈએ છીએ. તે સાથે સંબંધ હોય કે ન હોય, છતાં તે સંબંધી આપણા મનમાં તરંગો ઉઠે છે અને વિચારોની હારમાળા ચાલે છે. તેનો ખોટો ઉશ્કેરાટ પણ કોઈવાર અનુભવીએ છીએ, જેથી વિના કારણ શરીર ઉપર બોલે પડે છે. આમાં સ્વાર્થ ન હોવાથી આવા વિચારો આપણે ટાળી શકીએ છીએ.

વિચાર ન આવવાના ઉપાયો

મનુષ્યને સાડું અગર ખરાબ એમ એકદમ નિર્ણય કરવાની ટેવ છે. આ નિર્ણય જૂના સંસ્કારોને લીધે સાપેક્ષ છે. સાડું અને ખરાબ એ સમય, સમાજ, રૂઠિ પ્રમાણે સાપેક્ષ છે. જુના વખતમાં વધુ પત્ની હોવી સાડું ગણાતું. પરંતુ આજે એક પત્નીવાળો સારો કહેવાય છે. એક વખત એવો હતો કે વધુ બાળકો ધરાવનાર દેશની વધુ સેવા કરે છે એમ મનાતું; જ્યારે આજે વધુ સંતાતિ હોવી એ ખરાબ ગણાય છે. વળી રશિયામાં વધુ બાળકો વાળી માતાને માન આપવામાં આવે છે, ત્યારે ભારતમાં તે સાડું ગણાતું નથી. જુના સંસ્કારોને લીધે સાડું કે ખરાબ એમ નિર્ણય તો કરવાના જ પરંતુ મહત્વ ન આપવું. જો જરાપણ મહત્વ આપ્યું તો સારા પ્રત્યે રાગ અને ખરાબ પ્રત્યે દ્રેષ ઉત્પન્ન થવાનાજ. હવે કોઈ કહેશે સારા પ્રત્યે પ્રેમ તો હોવોજ જોઈએને? ના. પ્રેમ સાપેક્ષ નથી. સાપેક્ષ પ્રેમ જ રાગ કે મોહનું રૂપ લે છે. પ્રેમ તો નિરપેક્ષ વસ્તુ છે.

ઉપર મુજબ જો જરાપણ મહત્વ આપ્યું તો રાગદ્રેષ બંધાવાનાજ, અને તેથી તેના વિષે વિચારો આવવાનાજ. આમ વિચાર આવે એટલે સાધકે તે ખોટું છે એમ વિચારવું. અને આમ અભ્યાસ કરતાં વિચારો ધીમે ધીમે ઓછા થઈ જશે. આખરે નિર્થક વિચારો કરવાની ટેવ નાશ પામશે.

આપણે પૂરેપૂરું સમજી લેવું જોઈએ કે આપણે તો આનંદ-સ્વરૂપ આત્મા છીએ. તેથી બહાર સુખ મેળવવા ક્ષાંક્ષા મારવાની જરૂર નથી. આનંદ આત્માનો હોય છે. જ્યારે સુખ મળે છે બાહ્ય વિષયોના ભોગથી અને ભોગ હોય ત્યાં રોગ નિશ્ચિતજ છે. શરીર માટે જે જરૂરીયાત ભાસે છે તે બધું પ્રારબ્ધાધીન છે. તેને માટે ભગવાનની ચોક્કસ યોજના હોય છે. તેથી તે થઈનેજ રહે છે. આમ ઈશ સૃષ્ટિના દરેક કાર્યના કર્તા શ્રીભગવાનજ છે. આપણે તો નિમિત્ત માત્ર છીએ. આપણે ખોટા કર્તા બની, ખોટી જવાબદારી લઈ ચિંતા કરીએ છીએ; અને ખોટા તર્ક વિતર્ક કરીએ છીએ.

આ બધું ખરાબર સમજી લઈ તે પછી સંકલ્પ કરો કે બિનજરૂરી એટલે બીજા કે ત્રીજા પ્રકારના વિચારો કરવા નથી. સંકલ્પ હંમેશાં અંદરના મનના થાય છે. બહારનું મન નબળું અને ચંચળ હોય છે. જેથી તેનું કાંઈ ચાલતું નથી. જ્યારે અંદરનું મન હંમેશાં સ્થિર શાંત અને સખળ હોય છે. તેથી તેનો અમલ ચોક્કસપણે થાય છે. આ છે નિર્વિચાર થવાનો સાચો ઉપાય.

વિચારો બંધ થાય તે માટેનો અભ્યાસ

વિચારો જ્યારે જ્યારે આવે ત્યારે તેનું નિરીક્ષણ જ કરો. તે સારા છે કે ખરાબ, જરૂરી છે કે બિનજરૂરી

એ આપણે જોવું નથી. તે બંધ કરવા માટેનો પ્રયત્ન પણ નથી કરવો. તેની જોડે ઘર્ષણ પણ નથી કરવું. કેવળ નિરીક્ષણ જ કરો.

ખીજો અભ્યાસ

વિચારો કે એ વિચારો કેના છે અને તે ક્યાંથી ઉદ્ભવે છે? આમ તેના ઉદ્ભવનો વિચાર કરવા જતાં મન શાંત થઈ જાય છે કારણકે તેના ઉદ્ભવનો વિચાર કરી શકાતો જ નથી.

(સ્વામી શ્રીનંદકિશોરજી કૃત “મહામૌન”
નામના પુસ્તકમાંથી સંકલન)

તમારો ઉત્સાહ જો મંદ પડી ગયો હોય તો કશુંક કામ કરજો; તમે કામ કરતા જ હો તો કશુંક જુદું કરજો તેનાથી ઉત્સાહ વધશે.

કનેરીયા એન્જનીયરીંગ વર્ક્સ

શાંતિભાઈ કનેરીયા

ઓઈલ એન્જીનના ઉત્પાદકો

ટેબર રોડ, રાજકોટ-૩૬૦૦૦૧

ફોન. નં. ઘર : ૨૮૨૧૪ ઓફિસ : ૨૫૯૧૭ : ઓફિસ ૩૩૬૬૦

મહાયોગી અરવિંદની અમરકૃતિ સાવિત્રી-(૨)

આશા ત્રિવેદી

(પ્રાણમય પ્રદેશો)

[શ્લોક ૮૩ ના અંકના પાના પૃથક]

સૂક્ષ્મ દ્રવ્યનું રાજ્ય છોડી અપ્રવપતિ આગળ પ્રાણના પ્રદેશમાં પ્રવેશે છે; એટલે સાધનાની ગતિ પ્રાણ તરવને સ્પર્શે છે. પ્રાણનો પ્રદેશ એટલે ભારે છેતરામણું રાજ્ય. લલલલા યોધ્યાઓની આંખો તેની ભુરખીથી અંજાઈ જાય. ઘણું આંટીઘૂટીવાળું અને ખરખરડું ચઢાણ એકાદ ક્ષણ પલક બંધ થાય કે તુરત જ ત્યાંના સૈનિકો સાધકને ગિર-ફતાર કરી લેવા તૈયાર હોય છે. ચરણની ગતિ થોડી પણ બદલાય કે તુરત જ ઉડી ખાઈમાં પડી જવાનો સંભવ. આવી ભયચસ્ત જમીનપર અપ્રવપતિએ સુખના મોજા ઉછળતાં જોયાં. ત્યાંની વસ્તુઓ અહીંની સામગ્રીથી નહીં, પણ કોઈ જુદી જ સામગ્રીથી બનેલી જોઈ. વિચિત્ર વૈભવોથી ભરેલાં ગોલકો ત્યાં હતાં. દુઃખ, મથામણ, મલિનતા, રાગ-દ્વેષ અને વિષાદના સ્પર્શ રહિત આ પ્રદેશ સ્વાભાવિક પ્રસન્નતાથી સંપન્ન હતો. અહીં પહોંચતાં સર્વ કાંઈ સુંદર અને સંતોષયુક્ત હોય છે. પ્રાણના રાજ્યની આનંદમયતા આપણા માટે અગમ્ય હોય છે; ક્યારેક સ્વપ્નમાં, ધ્યાનમાં, સમાધિમાં આનંદનાં વિશાળ દર્શ્યો આંખ સામે આવીને સરી જાય છે. અને પ્રકાશનું સ્મરણ માત્ર રહી જાય છે; આ પ્રદેશ એટલો બધો વાસ્તવિક છે કે પૃથ્વીની વાસ્તવિકતાને

વ્યર્થ અને તથ્યરહિત બનાવી દે છે. પ્રાણ એ જ્યોતિનો પ્રદેશ છે; કારણ કે સૂર્ય જ પ્રાણરૂપે પ્રગટે છે. પ્રશ્નોપનિષદમાં આદિત્યો હ વૈ પ્રાણો...આદિત્ય જ પ્રાણ છે એમ કહ્યું છે. વળી પ્રાણને અગ્નિ સ્વરૂપ કહ્યો છે. પ્રાણોઽગ્નિરુદયતે એટલે કે પ્રાણનું રાજ્ય પ્રકાશમય છે. શ્રી અરવિંદ અહીં પ્રશ્નોપનિષદનો વિચાર રજુ કરતાં કહે છે કે પ્રાણની ભૂમિકા એ અમર જ્યોતિનું નાશરહિત સ્વર્ગ છે. પણ ક્ષિતિજે જેમ પહોંચી શકતું નથી તેમ અહીં પહોંચી શકતું નથી, કેમ કે અહીં બધું ભટકણિયું છે. ઉચ્ચ અવકાશમાં પ્રાણ ચેતનાનો અંડો ફરકતો રાજ્યે જાયો. સાથે તેમાં પ્રભુનો ઉચ્છવાસ પણ ભળેલો હતો. ત્યાંનું અસ્તિત્વ પરમાનંદમય હતું. પ્રેમ ત્યાં મુખ્ય હતો. વિરોધી વસ્તુઓ પણ પરસ્પર પ્રેમ રાખતી હતી અને મિત્ર બનીને રહેતી હતી. અસત્ય ત્યાં ટકી શકતું નહિ, બળ સદાય આત્માની સેવામાં રહેતું, ત્યાંનું જીવન આત્માના હાસ્ય જેવું હતું. બધું જ ત્યાંનું પ્રભુના પ્રકાશથી આવરિત હતું. પ્રભુના તાલ મેળમાં રહીને એટલે કે દિવ્ય નિયમને વશ રહીને ત્યાં અસંખ્ય રૂપોની રચના થતી રહેતી; પણ આ ચેતના આનંદની સ્વચ્છંદ દેવી જેવી હતી. અશ્વપતિએ આ સૃષ્ટિ જોઈ, અને એના સાદને અનુભવ્યો; પણ એના આનંદ રાજ્યમાં પ્રવેશવાનો રસ્તો એને મળ્યો નહિ.

સાધક જ્યાં સુધી અશાંતિભર્યા જીવન સાથે બંધાયેલો હોય છે, ત્યાં સુધી એ આનંદના પ્રદેશમાં જઈ શકતો નથી. અશ્વપતિએ પ્રાણશક્તિને પોષક કર્યો. જડતામાં દટાઈ ગયેલા એના દેવતે આત્માની મુક્તિ માટે અંખના શરૂ કરી. અંખનાને માટે શ્રીઅરવિંદે “ જ્વલંત અભીપ્સા ” શબ્દપ્રયોગ કર્યો છે. આ અતઃકરણની શક્તિ છે. પ્રાણ શક્તિએ આ

અંખનાનો પોષક સાંભળ્યો અને પોતાનો પ્રકાશ એણે માનવ જગતમાં ફેંક્યો. એક નવા જગતને આનંદયુક્ત બનાવવા માટેની એણે ઇચ્છા કરી.

અહીં શ્રીઅરવિંદ આદિકાળના જીવનથી માંડીને આજ સુધીના પૃથ્વી પરના જીવનની વચ્ચેના ગાળા દરમિયાન મર્ત્ય જગત કેવી રીતનું હતું અને તે કેવી રીતે વિકસિત થયું, તેનું નિરૂપણ કરે છે—અને તેમાં પ્રાણશક્તિના કાર્યનો મહદ્ પરિચય કરાવે છે.

પહેલાં મર્ત્ય જગત ઉત્પન્ન થયું ત્યારે માત્ર જડ પ્રકૃતિ જ હતી. પ્રાણશક્તિએ એના ક્ષણિક રૂપોમાં નિવાસ કર્યો, પરિણામે સંવેદના રહિત સ્થૂળમાં વિચારો સ્કુર્યા. પ્રાણશક્તિ અને અચિતના મિલનથી ઉડાણોમાં જીવ-જંતુઓનું જીવન ઉભર્યું. રચિ અને પ્રાણના મિલનથી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ એ પ્રશ્નોપનિષદની વાત ફરીવાર અહીં જોવા મળે છે. રચિ જ પ્રાણં ચેત્યેતૌ મે વહુઘા પ્રજાઃ કરિણ્યત ઇતિ । (પ્રશ્ન ૧-૪.) (પરમાત્માએ ઇચ્છા કરી કે) રચિ અને પ્રાણ મારી અનેક-વિધ પ્રજા ઉત્પન્ન કરશે. [રચિ અર્થાત્ અચિત સ્થૂળરૂપ.] રૂપાળા આકારો પૃથ્વી પર ઠોડવા લાગ્યા અને માનવ આત્માએ સૃષ્ટિનો સમાગમ સાધ્યો. પણ પ્રાણ ચેતનાનું આ વર દાન આપણાં હૃદયો સુધી પહોંચે તે પહેલાં કાળા સાનિધ્યે એની સામે વિરોધ કર્યો અને એ હતો તમોશુણનો સંકટપ. તમોશુણના મિશ્રણથી પ્રાણ પોતાની મૂળભૂત સુખની અવસ્થાને ભૂલી ગયો. એની સમર્થ શક્તિનો લોપ થયો. એની મહાનતા ક્ષુદ્રતામાં, એની પ્રેમમાધુરી કામનામાં પલટાઈ ગઈ, આ રીતે પ્રાણનો વિનિપાત થયો. પ્રાણના અચિત સાથેના મિલનથી એનામાં જે વિકૃતિ આવી એ ક્ષુદ્રપ્રાણનું રાજ્ય.

અશ્વપતિ હવે આ ક્ષુદ્ર રાજ્યમાં પ્રવેશે છે. પ્રાણ પોતે દેવ છે. અહીં શ્રીઅરવિંદે એને ખોવાઈ ગયેલા દેવ બાળકની ઉપમા આપી છે. આ દેવ બાળકને બળાત્કારે નરકના દરવાજે છોડી દેવામાં આવ્યો છે. ધુમ્મસમાં રહીને એ સ્વર્ગને શોધી રહ્યો છે. એટલે કે સ્થૂળના મિલનથી પોતે નિમ્ન બન્યો હોવા છતાં ય પોતાના આદિ સુખ ને સ્વરૂપની સ્મૃતિ એને રહી છે. એટલે એને માટે એ કાંકાં મારે છે. પરંતુ તેના સહયોગથી પાર્થિવતામાં અર્ધજાતિ આવી અને જડતાનો અંત આવ્યો. મનુષ્યમાં એણે અંખનાની ભરતી કરી, સુખતર વસ્તુ માટે એ ખૂમ પાડતો થયો, પૃથ્વીની સપાટીથી પરની આ શક્તિ જો પાર્થિવતાને સ્પર્શી જ ન હોત તો મનુષ્ય પશુઓની જેમ નિરાંતે સૂતો હોત. આ શક્તિએ માણસને વિચાર કરતો, ચિંતા કરતો બનાવ્યો. મહિમા તરફ વાળ્યો. સાથે અસંતોષનું અધિષ્ઠાન પણ બનાવ્યો. પ્રાણે મનુષ્યને અજ્ઞેય અને અદેશ્ય પ્રતિ જાગ્રત કર્યો. એ આત્મ સ્વરૂપને ઠૂંઠતો થયો અને પ્રકૃતિનો પ્રભુ બનવાની ઇચ્છા સેવવા માંડ્યો. પ્રાણ એક નામ રહિત કે જેના વિષે કશું કહી જ ન શકાય એવો આનંદ લાવવા માગતો હતો, પણ એને જે ક્ષુદ્ર પ્રાપ્તિઓ થઈ હતી એનો બોલે લઈને એ આગળ ચાલતો હતો. એટલે કે તદ્દન થોડા વિકાસને ઘણું બધું કર્યું એમ સમજીને માનવ ક્ષુદ્ર કતૃત્વનો મોટો બોજ વળગાડે છે.

અશ્વપતિએ છેક મૂળમાંથી જ એની ગતિને અનુસરવાનું શરૂ કર્યું, જલ્દીથી પતન થઈ જાય એવા માર્ગો પર અને ભય ઉપજાવે એવા દરવાજાઓમાં થઈને એ અચાનક એક અંધકાર યુક્ત પ્રદેશમાં પ્રવેશ્યો, જ્યાં વિચાર વગરનું ઉંડાણ હતું. રસભર સફળ સહજ પ્રેરણાઓ કે જે માથુમારીને રૂપ

બદ્ધ બનાવાની મથામણ કરી રહી હતી. ઢંગઘડા વિનાનાં બળો પોતાની સજાવટ માટે ઘસી આવતાં હતાં. અચિત શક્તિ સચેતનતાને માટે જે પ્રયત્ન કરતી હતી તે આંધળો શ્રમ હતો. સૃષ્ટિનો આદિ માનવ જીવ વિચાર અને ચિંતન વિનાનો હતો, જીવનને ઉચ્ચ બનાવવાના એના પ્રયત્નો એળે હતા. ત્યાં સ્વેચ્છાચાર હતો. આથી અંધાધૂંધી જાણે કાયમ માટે સ્થિર રહેતી. ઇચ્છા પોતાની તૃપ્તિ માટે કાંકાં મારતી હતી, એક બળ બીજા બળ સાથે બાથ ભીડવામાં જ રોકાયેલું રહેતું. ઇન્દ્રિય સુખો અને દુઃખો આવતાં ને તુરત જ જતાં રહેતાં. આ હતું નાશવંત પરપોટા જેવું મર્ત્ય જગત કે જ્યાં સઘળી ક્રિયા અજાતિમાંથી થતી.

પરંતુ અશ્વપતિની આત્મદૃષ્ટિ જાગ્રત હતી. કાળના પ્રવાહમાં થતાં કાર્યોના ઉદ્દેશને એ સમજતો હતો. તેણે જોયું કે આ મર્ત્ય જગતમાં અંધકારની અને જ્યોતિની રમત રચાઈ હતી.

વિરોધાભાસથી ભરેલા જીવનમાં ચેતનનો અને દેહનો અંતરંગ સંબંધ બંધાય એવી યોજના એણે કરી. સંચાની જેમ ચાલતાં મર્ત્યોના ઉર ધબકાર ને પ્રેમ અને પ્રકાશથીએ જોડવા માગતો હતો. બ્રહ્મ અને મલિન જીવનના તળિયે એણે સ્વર્ગીય સત્યની શોધ આદરી. મર્ત્ય જગતના જડ સૌંદર્યમાં પ્રભુના પરમાનંદના પ્રતિબિંબને એણે જોયું. પરમનું હાસ્ય તો સર્વત્ર છે, પણ આપણે જે કાંઈ કરતા હોઈએ છીએ એની યાદી વ્યસ્ત પ્રાણનું ભૂત ભટકયાં કરતું હોય છે અને તે સત્ય જીવનને ઠાંકી દે છે. આપણી અંદર રહેલા દેવને એ જકડી રાખે છે.

બુદ્ધિનો અને ચેત્ય પુરુષનો ઉદય થયા પછીય આપણી પ્રાણમય પ્રવૃત્તિઓ જ ઉપર આવ્યાં કરે છે, અને પાતાળી

બળોને એટલે કે કામ વાસનાના બળોને લાંબા સમય સુધી ટકાવી રાખે છે, કારણકે આપણી સાંજનું સર્જન જ આ પાતાળી બળના આધારે થયું છે. પણ અશ્વપતિએ રાત્રિના ઉદ્ધાર માટે કમર કસી લીધી હતી. અર્થાત્ કામનાને પ્રેમમાં પલટાવવાનું કાર્ય હાથ ધર્યું હતું. તેણે પ્રકૃતિમાં છૂપાયેલા આત્માને જોયા. (કમશ:)

મહાત્માશ્રી યોગેશ્વરજી અનુવાદિત 'રામચરિતમાનસ' ના ગ્રંથની વિમોચન વિધિ

સંત તુલસીદાસજી રચિત 'રામચરિત માનસ' ના મહાત્મા શ્રી યોગેશ્વરજીએ ગુજરાતી કવિતામાં અનુવાદિત કરેલ ગ્રંથનો વિમોચન વિધિ તા. ૨૭-૩-૮૩ ને રવિવારે સાંજે ૬-૩૦ કલાકે અમદાવાદના એચ. કે. કેલેજના હોલમાં રાખવામાં આવેલ છે. આ ગ્રંથના પળ્લીશર છે—કુમકુમ પ્રકાશન, અમદાવાદ. મોટી સાર્જનનાં લગભગ ૮૦૦ પાનાંના આ ગ્રંથની કિમ્મત છે રૂ. ૬૫-૦૦. આગોતરા ગ્રાહકોને ગ્રંથ વિમોચન વિધિ પછી પુસ્તક પહોંચાડવામાં આવશે, જેની નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

સુરત ખાતે દશમી ધ્યાન-સાધના શિબિર

શ્રી યોગેશ્વરજી ધ્યાન કેન્દ્રો, સુરત તરફથી મે ૧૯૮૩ના પહેલા અથવા બીજા અઠવાડિયામાં દશમી ધ્યાન સાધના શિબિર સુરત ખાતે યોજવાનું નક્કી થયું છે. આની બહેરાત વડોદરા ખાતેની નવમી ધ્યાન સાધના શિબિરના પૂર્ણાહુતિ પ્રસંગે કરવામાં આવી હતી.

શિબિરનું સ્થળ એમ. ટી. બી. કોલેજ અઠવા લાઇન્સ સુરત રહેશે, જ્યારે શિબિરાર્થી લાઇ બહેનોનો ઉતારો કોલેજ સાથે સંલગ્ન હોસ્ટેલોમાં રાખવામાં આવશે.

શિબિર સાત દિવસની રહેશે. તેમાં ભાગ લેનાર લાઇ બહેનોએ આપવાના થતા લોજન ખર્ચ વગેરેની રકમ હવે પછી બહેર કરવામાં આવશે.

શિબિરનું સંચાલન પ. પૂ. મહાત્માશ્રી યોગેશ્વરજી કરશે. આ પ્રસંગે પ. પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીના સાધનાત્મક અનુભવો તેમજ તેઓનાં સ્વરચિત ભજનો સાંભળવાનો લહાવો પણ શિબિરાર્થીઓને મળશે.

Statement about the ownership and other particulars about magazine 'ADHYATMA' monthly to be published in the issue every year after the last day of February.

Form-IV (See Rule-8)

1. Place of Publication : 'ADHYATMA'
plot No. 1688B, Sardar
nagar, Bhavugar-1
2. Periodicity of its Monthly.
publication.
3. Printer's name, Nationality and address : Narayan H. Jani. Indian.
Plot No. 1688-B
Sardarnagar, Bhavnagar.
4. Publisher's name, Nationality and address : Same as above.
5. Editor's name, Nationality and address : Same as above.
6. Name and addresses of individual who own the magazine and partners, share holders holding more than one percent of the total capital
The magazine is owned
by Pujya Mahatma Shri
Yogeshwarjee, Sarva
Mangal Charitable Trust,
Maninagar
Ahmedabad-8

I, Shri Narayan H. Jani, hereby declare that the particulars given above are true to the best of my Knowledge and belief.

Dated. 10 th, March
1983

Narayan H. Jani
Publisher.

માર્ચ : ૧૯૮૩

૪૭

અંતર્મુખ કેમ થવાય ?

મંગલભાઈ પંચાલ

સર્વ દેશના અને સર્વ કાળના તત્ત્વવિદો, ઋષિમુનિઓ તેમજ યોગીઓ મહાત્માઓએ જે કંઈ મહાન સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી છે તે અંતર્મુખાવસ્થા સિદ્ધ કર્યા પછી જ પ્રાપ્ત કરી છે. અથવા કરી શક્યા છે. આ એક જ એવી અવસ્થા છે, કે જેના દ્વારા સર્વ કંઈ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. શરીરનું આરોગ્ય, મનની સ્વસ્થતા પરમધૈર્ય અને સ્થૈર્ય, અપ્રતિહત પ્રતિભા, પરમશાંતિ પરમસુખ વિગેરે સર્વ કંઈ ત્યાંથી જ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. ભગવાન પતંજલિના વિભૂતિપાદમાં આવેલ સૂત્રોમાં દર્શાવાયેલી સિદ્ધિઓ, આ અવસ્થા સિદ્ધ થયા બાદ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, જેમાં લવવેશ શંકાને સ્થાન નથી. એક રીતે જોઈએ તો આ અવસ્થાને મહર્ષિ પતંજલિની ભાષામાં સંયમનું અતિ ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપ કહીએ તો પણ કાંઈ ખોટું નથી.

આપણને સર્વને આપણો અભ્યુદય કેમ થાય તે વિષેના વિચારો હંમેશાં આવ્યા જ કરતા હોય છે. અને તે અર્થે પ્રકૃતિમૈયાના હોડાવ્યા આપણે દોડીએ છીએ. કોઈ નોકરી કરે છે તો કોઈ વ્યવસાય આદરે છે. ખંત અને કૌશલ્ય તેમજ ધીરજ રાખીને પ્રયત્ન કરતાં વહેલા મોડો સૌને તેમના પ્રયત્નના પ્રમાણમાં અભ્યુદય થાય છે. કોઈકને વગર અડચણે સિદ્ધિનો આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. જ્યારે કોઈકને તે મહાકળે પણ પ્રાપ્ત થતો નથી. આવું આપણે સર્વત્ર જોઈએ છીએ. પરંતુ આ સર્વને જે કંઈસુખો પ્રાપ્ત થાય છે તેનાથી

તેઓ જરાય સંતુષ્ટ નથી. કોઈ સફળ ઉદ્યોગપતિ કે અમલદાર કે નાનાં મોટાં કારખાનાઓના સ્થાપકો, કે ભારે પગાર મેળવતા નોકરીયાતો અથવા ઓછા પગાર મેળવતા કારકુનને તેમનું હૃદય ઠંડાળીને પુછીએ કે “ તમે સુખી છો ! ” અને આનો જવાબ હંમેશાં “ ના ” માંજ હોવાનો ! સમૃદ્ધિની રેલમછેલ હોવા છતાં પશ્ચિનના દેશોના કેટલાક કરોડપતિઓ કોઈને કોઈક પ્રકારની ઉણપોથી પીડાતા હોવાની વાત આપણા પૂજ્ય માહાત્માજીને મોઢેથી આપણે સાંભળીએ જ છીએ. એ શું સૂચવે છે? આ સર્વનાં મન ચૂલા ઉપર ખદખદતી ખીચડીના જેવાં હોય છે. સ્વસ્થ મનબુદ્ધિ કોઈક જ વિરલ મનુષ્ય જેવા મળશે. આથી એમજ ફલિત થાય છે કે આપણી આ જે સ્થૂળ આંખો વડે દેખાતું જગત, આ સૂર્ય આ ચંદ્ર કે તારાઓ આ સુખ વૈભવની ચીજ વસ્તુઓ સર્વ કંઈ પરિવર્તનશીલ હોવાથી તેઓ મનુષ્યો કે પશુ પંખી વિગેરેને આભૃતિક સુખ આપી શકતાં જ નથી, તેમની તેવી ક્ષમતા છે જ નહિ. તેથી મનુષ્યોને જ્યારે જ્યારે પણ આવું કંઈ પણ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે ક્ષણભર સુખી થતા દેખાય છે. પરંતુ તેના મોહ ઉતરી જતાં, વળી તેનાથી ઉચ્ચ પ્રકારનું સુખ જેમાંથી પ્રાપ્ત થઈ શકે એમ છે તે મેળવવા માટે ફરી પાછા પ્રયત્નો શરૂ કરે છે. આમને આમ જીવન પુરુ થઈ જાય છે.

સર્વને પોતાની ઉન્નતિ ઓછામાં ઓછા સમયમાં શી રીતે પ્રાપ્ત થાય એજ એક માત્ર ઝંખના હોય છે. અને આ ઝંખના તે બીજું કશુંજ નથી. પરંતુ આપણા સર્વમાં રહેલી તે ઈષ્ટ સત્તાજ છે તે એકજ પ્રેરક બળ છે અને દરેકે દરેક નાનામાં નાના જીવજંતુથી માંડીને મનુષ્યોના પ્રાપ્ત થતા સુધીની વિકાસક્રિયા અને ત્યારબાદ તે પરમસત્તામાં

વિકલિન થઈ ન જાય ત્યાંસુધી આ ચેતનાની ચિનગારી તેને જ પીને બેસવા દે તેમ નથી. સર્વ ઋષિમુનિઓ અને મહાત્માઓએ આ વાત ઢાલ વગાડીને આપણને સંભળાવી દે છે. આ વાત જો આજે આપણને સમજાય તો આજથીજ આપણું જીવન બદલાવા માંડે અને ન સમજાય તો તે ઈષ્ટ-સત્તા આપણે પ્રાકૃતિક નિયમોનો ભંગ કરવા બદલ જીવંત જીવંત પ્રકારનાં દુઃખોને મોકલીને આપણને યાદ અપાવે છે કે તમોએ લીધેલો સુખ મેળવવાનો રસ્તો ભૂલભરેલો છે. આ રસ્તે ચાલ્યા આવો જે અત્યંત સરળ અને ટુંકો છે. ત્યાં કોઈજ ભય નથી. પરમશાંતિ અને પરમસુખ મેળવવાનો માત્ર એ એક જ માર્ગ છે.

આપણે હવે જોઈએ કે આ અવસ્થા કે જેમાંથી સર્વ કંઈ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, તેનું સ્વરૂપ કેવું છે? એક વાર બુદ્ધિથી વાત સમજાઈ તો પછી આચરણમાં તેને મૂકવાનું સહેલું થઈ જાય છે. અમેરિકા, ઈંગ્લેંડ કે જગતના અન્ય કોઈ દેશના કોઈ ખાસ શહેરમાં જવું હોય તો આપણે કોઈ ખ્યાતનામ ટ્રાવેલ એજન્સીનો સંપર્ક સાધીશું. આપણી ઉપરોક્ત ઈચ્છા તેને જણાવતાં તેઓ આપણી સામે નકશો રજૂ કરશે. ત્યાં શી રીતે ઓછામાં ઓછા સમયમાં પહોંચી શકાય તે આપણને દર્શાવશે. આ મુસાફરીમાં ક્યાં ક્યાં સાધનો ઉપયોગમાં લેવાશે. તે અંગેની સર્વ માહિતી આપણને આપશે. આપણે જો બરાબર સમજી લઈશું અને તેના સૂચન્યા મુજબ ફલાઈટ પકડીને જઈશું અને તે દેશના એરપોર્ટ ઉપર ઉતર્યા પછી આપણને અપાયેલા માર્ગદર્શન મુજબ ત્યાંની એરલાઈન્સનો સ્ટાફ આપણને જરૂરી સગવડતાઓ આપશે અને નિર્ધારીત સમયે કોચ કે ટ્રેન કે પ્રાયવેટ કારમાં તે નિર્ધારીત સ્થળે

આપણને મૂંઝી દેશે.

આપણી આ અંતર્મુખ મુસાફરીનું પણ એવું જ છે. જરાય બૂંદ નથી. 'મોટા ભાગનાં મનુષ્યો એમ ખાત્રીપૂર્વક માનતાં હોય છે કે આ ક્રિયા કોઈ એકાંત ગુફામાં, કે જંગલમાં કે પહાડોની ટોચ પર કે ઋષિમુનિઓના આશ્રમમાં, તેમના સાનિધ્યમાં સધાતી હશે. આપણે ત્યાં ગજ વાગે નહિ. આપણે રહ્યા સંસારી જીવડા એટલે અત્યારે તો આ શક્ય નથી. ઉત્તરવયમાં જોઈશું. ઉત્તરવય સમજે કે આની-પરંતુ મોટા ભાગનાં મનુષ્યો કાં તો ચારધામની યાત્રા કરશે. મંદિર-મસ્જિદમાં નહિ જતા હોય તેઓ નિયમિતપણે ત્યાં જવાનું શરૂ કરશે. અને ઉપદેશકોએ કહ્યા પ્રમાણે થોડું ઘણું વર્તન કરશે. બસ આટલામાં જ એમના જીવનની ઇતિશ્રી થઈ જાય છે. અને પેલી વાત અભરાઈએ ચડી જાય છે. કદીક યાદ આવે પણ છે તોપણ તે શક્તિહીન થયેલા હોવાથી કશું જ સાધી શકાતું નથી. ખરેખર આ બહુ જ દયનીય પરિસ્થિતિ છે, અને અનંત દુઃખોની ઘટમાળમાં ફસાયા સિવાય બીજો કોઈ આરો રહેતો નથી.

આ અવસ્થામાં જવા માટેની પ્રથમ ટેવ પાડવી પડશે. આને માટે નથી કંઈ ચાર ધામની યાત્રા કરવાની કે નથી એકેય પૈસો ખર્ચવાનો. નથી મંદિર મસ્જિદમાં જવાનું કે નથી માળા લઈને બેસવાનું. ધ્યાનની કોઈ ગડબડ નહિ. આમ પદ્માસનવાળો ને આમ બેસો. એમાંનું કશું જ નહિ. રાત્રિનો ફક્ત એક કલાક બસ છે. સૂતા પહેલાંનો એક કલાક! બોલો, આમાં કંઈ જ અડચણ જેવું દેખાય છે! આપણે બધાય સૂઈ તો જઈએ જ છીએ. શું ઘરમાં કે બહાર. મહેમાન બનીને બહારગામ જઈએ ત્યાં પણ સુવાની

સગવડ તો મળવાની જ. વધારામાં કોઈ પણ પ્રકારની સાધન સામગ્રીની પણ જરૂર નહિ. ચાલો ભાઈ બહારગામ જઈએ છીએ તો સાથે સેવાની પેટી કે છેવટે માળા પણ લેતા જઈએ કશાયની જરૂર નહિ. કોઈ ચિંતા નહિ. એક નાનો સરખો નિયમ પાળવાનો રહેશે તે એ છે કે સાંજે વધુ પડતું જમવું નહિ. ખૂબ કરતાં થોડું એણું ખાવું તે ખૂબ જરૂરી છે. નહિ તો આ ક્રિયામાં વિઘ્ન નડશે. જો આપણે સારાં પરિણામો લાવવાં હોય તો આટલો નિયમ પાળવાનું જરાયે અઘરું નથી.

આપણે બધાય સારી રીતે જાણીએ છીએ કે ખૂબ માનસિક કે શારીરિક શ્રમ કર્યા બાદ આપણને આડા પડવાનું અથવા સૂઈ જવાનું મન થાય જ છે. અને છ-સાત કલાકની ઉંઘ લીધા બાદ સવારે પાછા તાજમાજ થઈ જઈએ છીએ. બીજા દિવસનાં કાર્યો માટે આપણે ફરીથી ઉત્સાહિત થઈ જઈએ છીએ. આ ઉત્સાહ અને તાજગી આપણને ઉંઘની પ્રક્રિયા દ્વારા પ્રાપ્ત થઈ એ તો સુનિશ્ચિત જ છે. તો ઉંઘની પ્રક્રિયા દરમિયાન કંઈક એવું બનતું હોવું જોઈએ કે જેને કારણે છ-સાત કલાકમાં આપણને તાજગી અને સ્ફૂર્તિનો અનુભવ થાય છે. ખરું ને! તો હવે આપણે એ જોવાનો અને જાણવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે ઉંઘની પ્રક્રિયા કેવી રીતે થાય છે? આ ક્રિયાને આપણે બરાબર સમજીશું તો ખરેખર આશ્ચર્ય સાથે ક્રિયા કરવાનો ખુબ આનંદ આવશે.

આપણે સૂતા. એક બે પડખાં ફર્યા ને ઉંઘી ગયા. આપણે ક્યાં છીએ. આપણે પથારીમાં સૂતા છીએ કે પલંગમાં, ઘરમાં કે બહાર કંઈ જ ખબર નથી. ઉંઘતા મનુષ્યને જુઓ અને એક મૃત શરીરને જુઓ. કશોય ફેર દેખાશે નહિ. ઉંઘ એ

ખીનું કશું જ નથી પરંતુ છ-સાત કલાકનું નાનું શું મૃત્યુ જ છે. એમ નથી સમજાતું? આપણા જ્ઞાનતંતુઓની પ્રક્રિયા શાંત પડી જાય છે. કોઈ આપણને ઉંઘમાં અડે અથવા ખુમ મારે તો પણ આપણે સાંભળી શકતા નથી. ચેતના ક્યાં ચાલી જાય છે તેનો પત્તો જ નથી, અને મન પણ મોટે ભાગે નિષ્ક્રિય જ રહે છે. આવા પ્રકારની ઘસઘસાટ ઉંઘ દરમિયાન આપણા મિત્રો આપણને ખાટલા સહિત ઉપાડીને કોઈ સુંદર બગીચામાં લઈ જાય કે જ્યાં ઉત્તમ પ્રકારના ફળફૂલોની મહેંક ભરપુર હોય. હવે ત્રણચાર કલાક સુધી આપણે આવો સુગંધનો આનંદ માણ્યો. ઉંઘમાં જ. અને વળી પાછા આપણા મિત્રો આપણને ખાટલા સહિત હળવેથી ઘેર લાવ્યા. સવાર થતાં તમે જાગ્યા. એનો એજ ઓરડો એની એ જ રોજીંદી ચીજવસ્તુઓ આપણા જોવામાં આવી. પરંતુ મન ખુબ પ્રકૃતિલત છે. આનંદની જાણ કે સરવાણીઓ ફૂટી રહે છે. આપણામાં ખૂબ સ્ફૂર્તિ અને ચપલતા અનુભવાય છે. આ પેલા સુંદર બગીચાની મહેંકનો પ્રતાપ છે. આપણે ઉંઘી જરૂર ગયા હતા. પરંતુ આપણો પ્રાણ જાગતો હતો. તેણે આ શરીરમાંની અશુદ્ધિઓને દૂર કરી. વિશ્વપ્રાણ સાથે એકતા કરી અને તેનાથી જેટલું બની શકે તેટલા વધુ પ્રમાણમાં આપણને શુદ્ધ પ્રાણથી ભરી દીધા. પછી શું પરિણામ આવી શકે એ આપણે સૌએ સમજી લેવું રહ્યું.

આ જ છે આપણી અંતર્મુખાવસ્થાનું અત્યંત પ્રાથમિક સ્વરૂપ. જો આજ વ્યવસ્થા, આ પ્રક્રિયા આપણી સબજ અવસ્થામાં કરી શકીએ, તો છ-સાત કલાકની સાદી ઉંઘ પછી જે ઉત્સાહ અને તાજગી પ્રાપ્ત કરી શકીએ તેના કરતાં

કેટલાયગણું બળ અને ચૈતન્ય પ્રાપ્ત કરી શકીએ. આપણા પૂજ્ય મહાત્માજી તેમના સાધનાકાળ દરમિયાન કેટલાંય વર્ષો સુધી આડે પડખે પણ થયા નહોતા. તેનું આ જ રહસ્ય છે. તેઓશ્રીએ ધ્યાન દ્વારા જ સર્વ પ્રકારની વિશ્રાંતિ અને ચૈતન્ય પ્રાપ્ત કરવાની કળા સિદ્ધ કરી હતી, પછી તેઓશ્રીને આડે પડખે થવાનું ક્યાં પ્રયોજન રહ્યું?

ઉંઘ દરમિયાન શું થાય છે. તેનો આપણે સહેજ વિચાર કરીએ.

(૧) શરીરના તમામ અવયવો ઠીલા પડી જાય છે. શિથિલ થઈ જાય છે.

(૨) મનની પણ વૈચારિક ક્રિયાઓ મહદ અંશે શાંત થઈ જાય છે. મનની બાહ્ય સત્તા વિરમી જાય છે, તેથી પ્રાણને પોતાની નૈસર્ગિક ક્રિયાઓ કરવામાં કોઈ અવરોધ નડતો નથી. પ્રાણનું કાર્ય શરીરનાં તંત્રોને સુવ્યવસ્થિત કરવાનું, રૂધિરાલિસરણને નિયમિત કરવાનું, થાકેલા, તંગ થઈ ગયેલા જ્ઞાનતંતુઓને શાંત કરી તેને પૂર્વજીવન-ચૈતન્ય-મય કરવાનું, તેમજ શરીરમાં ઘર કરી રહેલા અસંખ્ય મૃત-કોષોને દૂર કરી, તેની જગ્યાએ નવા તાજા કોષો રચીને ગોઠવવાનું કાર્ય આ સમય દરમિયાન કરે છે. જેટલી ઉંઘ વધુ ગાઠ તેટલી તાજગી અને બળ વધુ.

(૩) જાગૃતિ વખતે આપણા શ્વાસ પ્રમાણમાં ટૂંકા હોય છે. જ્યારે ઉંઘમાં તે સવિશેષ લાંબા હોય છે.

(૪) જાગૃતિ વખતે, વ્યવહાર કાર્યો કરતી વખતે માનસિક વિચારો પ્રમાણે જ પ્રાણને કાર્ય કરવું પડતું

હોવાથી જ્યારે જ્યારે આપણને લોભના, ક્રોધના, મોહના અને અનેકવિધ પ્રકારના વિચારો આવે છે, ત્યારે પ્રાણને તે સર્વ વિરોધી પરિસ્થિતિઓને સામ્યાવસ્થામાં લાવવાને પુરતો સમય રહેતો નથી. તેથી એક પ્રકારનો વિરોધ શરીરમાં, પ્રાણમાં અને મનમાં રચાયેજ ન્હાય છે. જો તેનું ખરાબર શમન ન થાય અને નથી જ થતું, તેથી આપણે દરરોજ વધુ ને વધુ વૃદ્ધ થતા જઈએ છીએ.

આ ઉપરથી આપણે ખેચાર સાદા સિદ્ધાંતો તારવી શકીશું તે એ કે શરીરના તમામ અવયવોની શિથિલાવસ્થા પ્રાપ્ત કરવી જરૂરી છે; મનની બાહ્ય સત્તા વિરમવી જોઈએ; શ્વાસોચ્છવાસની લંબાઈ વધવી જોઈએ. અને પ્રાણને પોતાનું કાર્ય વિના અવરોધે પાર પાડી શકે તેવા પ્રકારની સ્વતંત્રતા અને અનુકૂળતા કરી આપવાં જોઈએ. (અપૂર્ણ)

શ્રમ વિના જીવન નથી. તમારે જો શ્રમમાંથી મુક્ત થઈ જવું હશે તો જીવનમાંથી નીકળી જવું પડશે. એ કરવાનો માત્ર એકજ રસ્તો છે—નિર્વાણમાં ચાલ્યા જવું. અને નિર્વાણનો માર્ગ લેવો, નિર્વાણની સાધના કરવી એ તો મોટામાં મોટો શ્રમ માગી લે છે.

પ્રકાશના પંથે

યોગેશ્વરજી

સંક્ષેપ-નારાયણ ઉ. જાની

ખેચરી અને આત્મજ્યોતિનો અનુભવ

ખેચરી મુદ્રાની સફળતા માટે મેં ઉત્તરકાશીમાં પહોંચ્યા પછી બે વાર જીભની નીચેની નસને કાપી જોઈ; પરંતુ મારી જીભ પ્રથમથી જ ટૂંકી હોવાથી મને લાગ્યું કે ખેચરી મુદ્રાની સિદ્ધિ માટે મારે સુદીર્ઘ સમય પર્યંત એકધારે અભ્યાસ કરવો પડશે. તેથી મને થોડીક ચિંતા થઈ. પરંતુ મેં પ્રયાસ ચાલુ રાખ્યો.

ખેચરીથી મન સ્થિર થાય છે, પ્રાણવાયુ રોકાય છે ને સમાધિનો આનંદ મળે છે. પરંતુ મારું મન પહેલેથી સ્થિર અને શાંત હતું; એટલે મારે ખેચરીની આવશ્યકતા ન હતી, છતાં મુખ્યત્વે કુતૂહલવૃત્તિ સંતોષવા મને એના અનુભવની આવશ્યકતા લાગી.

ઉત્તરકાશીમાં મને એક નાથ સંપ્રદાયના નહાન સ્ટેટમાં રહેતા મહાત્માનો પરિચય થયો. તેઓ યોગાભ્યાસમાં પ્રવીણ હતા ને ખેચરી મુદ્રાના સારા અભ્યાસી હતા. તેમની સાથે મેં યોગવિષે વિસ્તારથી વાતો કરી. તેમણે મને સૂચના કરી કે ઉત્તરકાશીના જ્ઞાનસુ પ્રદેશમાં થતી બચ નામની યુટીનો રસ લગાડી, જીભને ઘોળન કરવાથી જીભ લાંબી થાય છે. તપાસ કરી મેં એ જડીયુટી શોધી કાઢી ને ઉત્સાહપૂર્વક એ પ્રયોગ કર્યો. પરંતુ એમ એટલી જલદી જીભ થોડીજ લાંબી થાય !

આમ છતાં ઇશ્વરની કૃપાથી મારી તે ઇચ્છા પૂર્ણ થઈ. જીલ ટૂંકી ને ટૂંકી રહી છતાં ઇશ્વરે નવેજ્ય માર્ગે મને ખેચરી-નો અનુભવ કરાવ્યો. ઇશ્વર કૃપાળુ ને સર્વશક્તિમાન છે. એટલે મારી પ્રાર્થનાના પરિણામે યોગના કેઈ અંશમાં જેનો ઉલ્લેખ નથી એવી રીતે મને ખેચરીનો અનુભવ કરાવ્યો ને મને શાંતિ આપી.

એક દિવસ રાતના પ્રથમ પ્રહરમાં હું નિત્ય નિયમ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવા બેઠેલો ને જીલ અચાનક લાંબી થઈને તાળવે લાગી ગઈ. તેથી મને દિવ્ય રસનો સ્વાદ મળવા લાગ્યો. એ દશામાં થોડો સમય રહ્યા પછી મારું દેહલાન ભૂલાઈ ગયું. એ દશા લાંબો વખત રહ્યા પછી જ્યારે જાગૃતિ-દશાની પ્રાપ્તિ થઈ ત્યારે હજી મારી જીલ તાળવેજ લાગેલી હતી. પછી પાછી બ્રહ્મમૂર્તિના સમયે પૂર્વવત્ સહજ દશામાં આવી ગઈ. એ અનુભવ સતત ત્રણ રાત થતો રહ્યો. ઇશ્વરે કૃપા કરી મને આ અનુભવ કરાવી મારું કુતૂહલ શાંત કર્યું. તે પછી વિધિપૂર્વકના અભ્યાસ માટે મારું મન આતુર ન થયું.

તે દિવસોમાં એક બીજે આનંદદાયક અનુભવ થયો. રાતે મારા ઓરડાની અંદર મારાથી થોડેક દૂર ઉપરના ભાગમાં મને પ્રકાશ અથવા જ્યોતિષું દર્શન જાગૃતિ દશામાં થયું. એ દિવસ સુધી રાતે તે બેત્રણ કલાક ચાલતું. મારા ઓરડાનાં બારણાં બંધ હતાં ને બહાર બધે અંધારું ઇવાયેલું હતું.

તે જ્યોતિ મારા મસ્તકથી લગભગ બે હાથ ઉપર તદ્દન સ્થિર થઈને પ્રકાશી રહેલી. મને સ્કુરણા થઈ કે એ આત્માનું

દર્શન કે આત્માનો સાક્ષાત્કાર છે. ઇશ્વરકૃપાથી મને એ થયું. એમ લાગ્યું.

ઉપનિષદોના ઋષિવરોએ આત્મદર્શન કરેલું એનાં વર્ણનો છે. જ્યોતિરિવાદ્ધમકઃ। તેમજ 'અંગુષ્ઠમાત્ર પુરુષો મધ્યાત્મનિ તિષ્ઠતિ' આત્મા જ્યોતિ સ્વરૂપ પરંતુ ધૂમાડાથી રહિત છે; વળી તે અંગુઠાના પરિમાણનો છે ને શરીરના મધ્યમાં હૃદય પ્રદેશમાં રહે છે.

કોઈને પ્રશ્ન થાય કે આત્મજ્યોતિનું દર્શન શું શરીરની બહાર થઈ શકે ખરું? તો આપણે કહીશું કે હા, આત્મા સહુના શરીરોમાં છે, તેમ સહુથી બહાર પણ સચરાચરમાં છે. એટલે ઇશ્વરની કૃપાથી એનું આલું દર્શન થઈ શકે છે. ઇશ્વરની કૃપા સર્વ કંઈ કરવા સમર્થ છે.

બે આશ્ચર્યકારક અનુભવો

આત્મદર્શનના પ્રકાર અનેક છે. એટલે અમુક પ્રકારના દર્શન અથવા અનુભવ માટે દુરાચરણની જરૂર નથી. મેં તો મારો અનુભવ વર્ણવ્યો છે.

વેદબંધુએ મને ઉત્તરકાશીના લક્ષ્મણવર મહાદેવની કુટિયાની કરેલી વાત મને યાદ હતી. એટલે એક દિવસ બપોરે મેં મારી સાથેના ચિદ્ધનનંદ સ્વામી સાથે એની મુલાકાત લીધી. લક્ષ્મણવર મહાદેવનું સ્થાન ગંગા કિનારે એકાંતમાં હતું. એટલે ગમ્યું. ત્યાં ત્રણચાર મહાત્મા રહેતા હતા. પરંતુ ઉત્તરકાશીના અન્નક્ષેત્રથી તે ઘણું દૂર હતું. એટલે રોજ રોજ ભિક્ષા માટે એટલે દૂર જવાનું કાવે તેમ ન હતું. વળી વરસાદમાં જવા આવવામાં અગવડ ઊભી થાય. છતાં

વેદબંધુએ કહેલી ગંગા કિનારાની કુટિયા જોવાનો મેં વિચાર કર્યો.

કુટિયા બહારથી બંધ હતી, પરંતુ બારીમાંથી અંદરનો ભાગ જોઈ શકાતો હતો. અંદરની જમીન જૂની અને ઉખડેલી લાગી. પરંતુ તેને તો ગોબરથી નવું સ્વરૂપ આપી શકાય તેમ હતું. કુટિયા નીચાણમાં હતી ને આબુબાબુ મોટા મોટા છોડ ને ઝાડ હતાં, પ્રકાશ માટે એક નાની સરખી બારી ને બારણું હતાં, જે મને પૂરતાં ન લાગ્યાં. ચિદ્ધનનંદે પણ કુટિયાનું નિરીક્ષણ કરી કહ્યું, “અહીં જંગલ જેવું છે એટલે તમને નહિ ક્ષણે. વળી જે સાધુઓ રહે છે, તેઓ ખરાબ પ્રવૃત્તિઓ માટે પંકાયેલા છે. તમને શાન્તિથી સાધના નહિ કરવા દે.”

મેં કહ્યું, “એની મને ચિન્તા નથી. પણ કુટિયામાં રહેવાની મને ઇચ્છા જ થતી નથી, તેનું ખાસ કારણ પૂરતા પ્રકાશનો અભાવ છે. કુટિયા અંદરથી અંધારી છે.”

ચિદ્ધનનંદે હું એમનાથી દૂર જતો નથી જાણી રાજ થયા.

અમે પાછા આવ્યા. તે વખતે ઉત્તર કાશીમાં આનંદ-સ્વામી નામે એક મહાત્મા રહેતા હતા. તેઓ સ્વામી રામ-તીર્થના પાછલા જીવનનાં સંસ્મરણો રસપૂર્વક કહી બતાવતા. તેઓએ મને તેમની નાની કુટિયામાં સાથે રહેવા અમંત્રણ આપ્યું, જે મેં સ્વીકારી લીધું.

જે કે મને રહેવા માટે સાનુકૂળ કુટિયા મળી ગઈ હતી; છતાં લક્ષ્મીશ્વર મહાદેવવાળી કુટિયા અંધારી છે, એ વિચાર મને સહજ રીતે જ આવ્યા કરતો.

તે રાતે એક અભયબીમાં નાંખી દે એવો અફસૂત અનુભવ થયો. રાતે કુટિયામાં પાટ ઉપર બેસી હું ધ્યાન કરી રહેલો. તે વખતે કોઈ સિદ્ધ પુરુષ મારી પાસે એકાએક પ્રકટ થયા ને મને લઈને આકાશમાં ઉડવા માંડ્યા. થોડી ક્ષણોમાંજ મને લઈને લક્ષ્મીશ્વરની પેલી કુટિયામાં પહોંચ્યા. મને નીચે ઉતારી કહેવા માંડ્યા:—“ક્યાં છે અંધારું? અહીં તો પ્રકાશજ પ્રકાશ છે. તમારે અહીં ના રહેવું હોય તો ના રહેતા. પણ અંધારું છે એમ માની રહેવાનો વિચાર માંડી ના વાળશો.”

તેમની વાત મને સાચી લાગી. કુટિયાની બારી અને બારણું આપો આપ ઉઘડી ગયેલું. કુટિયામાં બધે પ્રકાશજ પથરાયેલો અને તે પણ ખૂબજ અનેરો અને અલૌકિક. તે સ્મિત રેલાવતા મારી પાસે બિલેલા મહાપુરુષ સાથે સંમત થતાં મેં કહ્યું:—“હા, અંધારું નથી, પ્રકાશ છે.”

પછી પહેલાંની પેઠે તે મહાપુરુષે મારા શરીરને સ્પર્શ કર્યો એટલે હું તેમની સાથે અધ્ધર ઉડવા લાગ્યો. ક્ષણમાંજ મારી કુટિયામાં પાછો આવી પહોંચ્યો, ને તે મહાત્મા અદૃશ્ય થઈ ગયા. મારી આંખ બિઘડી ત્યારે મારી કુટિયાનું દર્શન થયું. આ અનુભવ મારી સ્મૃતિ પ્રમાણે અર્ધજાગૃતિમાં થયેલો; તો પણ તે અતિશય આનંદાચક તો હતો જ.

એ મહાપુરુષ કોણ હશે? તેમને હું ઓળખી શક્યો નથી. પરંતુ તેઓ મહાસમર્થ સિદ્ધ પુરુષ હશે એ નક્કી. આ અનુભવથી મને આકાશગમનની સિદ્ધ વિષે, ને સિદ્ધપુરુષો ઇચ્છાનુસાર આકાશ માર્ગે ગમે ત્યાં જઈ શકે છે, તેની પ્રતીતિ થઈ. આવા અનુભવો સાધના વગર શક્ય નથી.

સાધનાનું રહસ્ય સમજવા કેવળ તર્ક નહિ, કિન્તુ અનુભવની આવશ્યકતા છે.

આવા મહાપુરુષો દેશમાં કેટલા હશે તે કોણ કહી શકે? પરંતુ સાધકોને આવા અનુભવો આપી. તેઓ ઘણી મહત્વની સેવા કરે છે, તે રીતે સંસાર માટે આશીર્વાદરૂપ છે.

ઉત્તર કાશીના નિવાસ દરમ્યાન બીજા અગલનો અનુભવ સવારે, બપોરે ને સાંજે કેટલીય વાર ગંગાતટ તરફથી પૂજા કે આરતિ થતી હોય તેમ સમૂહગીત સંભળાતું. સાથે જુદાં જુદાં વાજાંત્રો પણ વાગતાં. એ અનુભવ લગભગ રોજનો થઈ ગયેલો. મને થતું કે શું દેવો ગંગાની આરતિ ઉતારતા કે વેદપાઠ કરતા હશે! ઉત્તરકાશીમાં વર્ષોથી રહેલા કેટલાક મહાત્માઓને મેં પૂછ્યું. પણ કોઈને એવો અનુભવ ન થતો. ચિદ્ધનનંદજી કહેતા કે તેમણે એત્રણ વાર એવો અનુભવ કરેલો. (ક્રમશઃ)

છેલ્લાં થોડાં વરસોમાં જો તમે કોઈ મહત્વનો અભિપ્રાય બહલ્યો ન હોય, અથવા નવો બાંધ્યો ન હોય, તો તમારી નાડીના ઘબકારા તપાસી જોજો—તમે કદાચ મૃત્યુ પામેલા હશે.

રામકથા

શ્રી યોગેશ્વરજી

(શ્રી યોગેશ્વરજીની સિદ્ધ કલમે આલેખાયેલ રામકથા)

રામે એમના ચરણમાં પ્રણામ કર્યા એટલે એમણે આશીર્વાદ વચન કહ્યાં : 'આવાં અનેક પરાક્રમો કરીને જીવનને કૃતાર્થ કરો એવી આશિષ આપું છું. વિધાતા તમારી સદાય સહાયતા તથા રક્ષા કરો.'

રામે નમ્રતાપૂર્વક જણાવ્યું.

'આ લોકોત્તર પરાક્રમનો યશ મને નથી ઘટતો પરંતુ તમને ઘટે છે. તમારી કૃપા વિના મારાથી આ કાર્ય ના કરી શકાત. તમારી કૃપાથી જ મને વિજય તેમજ યશ મળ્યો છે. સાચું કહું તો મેં કોઈ મોટું પરાક્રમ કર્યું છે. એવું મને જરાપણ નથી લાગતું. આ કાર્ય કદિન હોવા છતાં એની સિદ્ધિ માટે વધારે પરાક્રમની જરૂર જ ન હતી ધનુષ્યને મેં રમતાં રમતાં ઉપાડ્યું અને એને ચઢાવવા ગયો ત્યાં જ મારા આશ્ચર્ય વચ્ચે એ જોત-જોતામાં જ તૂટી પડ્યું. એમાં પરાક્રમ છે જ ક્યાં?'

'એજ પરાક્રમ છે, રામ! રાજ જનક એ જ પરાક્રમની ચાહના કરત'તા. એ જ પરાક્રમ પર જનકનંદિની સીતાના સ્વયં-વરનો આધાર હતો. અને તમે જોને સામાન્ય સમજો છો તે પરાક્રમ કરવા મોટા મોટા મહારથીઓ કે વીરો આવ્યા તો પણ એ પરાક્રમ ના કરી શક્યા. માટે તમે એ અદ્ભુત પરાક્રમ કરવા માટે અભિનંદનના અધિકારી છો.'

લક્ષમણે પણ રામને શાબાશીના શબ્દો કહી બતાવ્યા.

‘આજે આપણું કુળ પાવન થયું ને વધારે મહિમામય બન્યું. મને સાચે સાચ શાંતિ થઈ. આ અવસરનો અસીમ આનંદ મારાથી વાણી દારા નથી વર્ણવી શકાતો. હું આ અનેરા અમુલ્ય અવસર પર અનેક અભિનંદન આપું છું. અને મારી આત્મિક આકાંક્ષાએ અભિવ્યક્ત કરું છું.’ રાજ જનકના લોચન બીનાં થયાં. એમના મુખમંડળ પર ઉલ્લાસ છવાઈ ગયો.

એમણે મુનિ વિશ્વામિત્રને કહ્યું : ‘રામને અહિ લાવીને તમે મારા પર ખરેખર ઘણો મોટો અનુગ્રહ કર્યો. એમને લીધે જ મારી પ્રતિજ્ઞા સચવાઈ શકી ને મારું વદન હસતું રહી શક્યું, અણીને વખતે એમણે જ મારી લાજ રાખી. એ ના હોત તો આજે મારે માટે જીવવું આકરું થઈ પડત. મારી અવસ્થા અતિશય કરુણ બની જત. એ કરુણ દશામાંથી મને મુક્ત કરવા માટે તમારો તથા રામનો બંનેનો ઉપકાર માતું છું : આ ઉપકારતું ઋણ મારાથી કેમે કરીને નથી વાળી શકાય તેમ. જે કાંઈ થયું છે તે સારું જ થયું છે. વિધાતાએ થોડો વખત મારી કસોટી કરી ને મને વિહવળ કર્યો. પરંતુ છેવટે બધું સારું કર્યું એ જોઈને મને અપાર આનંદ થઈ રહ્યો છે. મેં સભામાં જે શબ્દો કહેલા તે તો વેદનાથી વ્યથિત થઈને કહ્યા હતા. તે શબ્દો જે દુઃખદ લાગ્યા હોય તો લાચાર છું. ને ક્ષમા માયું છું.’

જનકની સૂચનાથી ઉર્મિલા તથા સખીઓ સાથે સીતા ધીમે પગલે આગળ વધી.

એના અનુરાગમય અંતરમાં અને અંગે અંગમાં આનંદનો અર્ણવ ઉછળી રહ્યો.

ચહેરાપર અદ્ભુત કાંતિ છવાઈ ગઈ.

એની આંખ કૃતાર્થતાની કોમળ રેખાઓથી ભરાઈ ગઈ તેમજ કોઈક અપાર્થિવ પ્રકાશથી ચમકી રહી.

રામના કંઠમાં એણે સહેજ સંકોચ સાથે પુષ્પોની તાજી માળા, વરમાળા અને વિજય માળા પહેરાવી દીધી. એ સુંદર સુવાસિત માળાની સાથે રામને એણે પોતાના સ્નેહ સભર હૃદયની સઘળી સામગ્રી સમર્પિત કરી.

કેટલાક દ્રેષલાવને લીધે એ દશ્યને જોઈ ના શકવાથી ચાલતા થયા. મહર્ષિ વિશ્વામિત્રે અને રાજ જનકે બંનેને આશીર્વાદ આપ્યા.

આ શુભ સમાચાર મહારાજ દશરથને તથા મહર્ષિ વસિષ્ઠને પહોંચાડવા માટેની ખાસ વ્યવસ્થા કરવામાં આવી.

રામ તથા સીતા એકમેકની પાસે જિભા રહ્યાં ત્યારે ઉર્મિલાને અનહદ આનંદ થયો.

બધું એની લાવના પ્રમાણે બન્યું તે જોઈને એ પોતાને બડલાગી કે કૃતાર્થ માનવા લાગી.

પરંતુ રાવણના રોષનો પાર ના રહ્યો.

એણે પોતાના સાથીદારોને ઉદ્દેશીને કહ્યું : ‘મને તો લાગે છે કે જનકે પહેલેથી જ કોઈક કરામત કરી રાખી હશે. એટલે જ રામથી આ ધનુષ્ય ઈચ્છી શકાયું. નહિ તો આવું બને જ નહિ. સંસારમાં મારા કરતાં વિશેષ પરાક્રમી કોઈ છે જ નહિ. રામે ધનુષ્યને ઉપાડ્યું ને તોડ્યું છે. અને સીતાએ હસતાં હસતાં એને વરમાળા પહેરાવી છે, છતાં પણ જોઈ છું તો ખરો કે એ સીતાને

કૃત્રી રીતે લઈ જાય છે. જરૂર પડશે તો રામની સાથે લડીને તેમજ રામને હરાવીને પણ હું સીતાનું હરણ કરી જઈશ. મારામાં એવી શક્તિ છે. મારો હાથ ધનુષ્ય નીચે દબાઈ ગયો ત્યારે એ ઉપહાસ કરતાં 'કેવું હસી પડેલી? એ હાસ્ય મારા હૃદયમાં બાણની પેઠે વાગી ગયેલું. અને અત્યારે એ કટલો બધો હર્ષ બતાવી રહી છે! આ ખુલ્લે ખુલ્લો પંક્ષપાત કે દગો નથી તો ખીજું શું છે? મને તો આમાં દગો જ દેખાઈ રહ્યો છે.'

હા. દગો જ છે, દગો, એના સાથીદારો બોલી જિજ્ઞાસુ : 'અમને પણ આમાં દગો જ દેખાય છે. તમારા બાહુબળને બતાવવાનો વખત હવે પાસે છે.

જનકે કહ્યું : 'હવે તો સ્વયંવર મંડપમાં બેઠેલા બધાના બાહુબળની પરીક્ષા થઈ ચૂકી છે. અને દોષ સૌથી વધારે પરાક્રમી છે તે પણ સાબિત થઈ ચૂક્યું છે. એટલે બાહુબળને બતાવવાનો તો હવે પ્રશ્ન જ નથી રહેતો. બાહુબળને બતાવવાનો વખત પહેલાં પૂરતો હતો.'

આરંભની એંધાણીઓ અનુસાર જે બાળકો મોટાં થતાં હોય તો પ્રતિભાવ તો સિવાય ખીજું કશું આપણને મળત નહીં.

- ૨૮૯ શ્રી પ્રજ્ઞપતિ છાત્રાલય C/o મોહનલાલ માધવદાસ પ્રજ્ઞપતિ, રખીયાલ રૂા. ૨૫૧
(ડો. શશિકાંત મિસ્ત્રી, જોહાનીસબર્ગ તરફથી)
- ૨૯૦ શ્રી પ્રજ્ઞપતિ વિદ્યાર્થી આશ્રમ, દેસરા રૂા. ૨૫૧
(ડો. શશિકાંત મિસ્ત્રી, જોહાનીસબર્ગ તરફથી)
- ૨૯૧ મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ સાર્વજનિક લાયબ્રેરી નવસારી રૂા. ૨૫૧
(શ્રી મોતીરામ વિકુલ જોહાનીસબર્ગ તરફથી)
- ૨૯૨ બારડોલીની જાહેર લાયબ્રેરી માટે, રૂા. ૨૫૧
(શ્રી હસવતરાય સત્યસાઈ સેન્ટર બેનેસીયાતરફથી)
- ૨૯૩ શ્રી વલ્લભદાસ વનમાળીદાસ પડિયા, લાવનગર રૂા. ૨૫૧
- ૨૯૪ શ્રી મનહરલાલ આર. મિસ્ત્રી, મુંબઈ. રૂા. ૨૫૧
- ૨૯૫ શ્રી અંબકલાઈ અંબુભાઈ મિસ્ત્રી, કરણ. રૂા. ૨૫૧
- ૨૯૬ શ્રી મોહનલાલ દયાળભાઈ મિસ્ત્રી, સરભાણુ રૂા. ૨૫૧
- ૨૯૭ શ્રી ધનસુખભાઈ ગોવિંદભાઈ મિસ્ત્રી, નવસારી રૂા. ૨૫૧
- ૨૯૮ શ્રી પ્રાર્થના મંદિર સમિતિ વેરમા. રૂા. ૨૫૧
- ૨૯૯ ડો. શાન્તિલાલ એમ. મિસ્ત્રી, મુંબઈ રૂા. ૨૫૧
- ૩૦૦ શ્રી મંગુભાઈ ફકીરભાઈ મિસ્ત્રી, નવસારી રૂા. ૨૫૧
- ૩૦૧ શ્રી ગોવિંદભાઈ પરસોત્તમભાઈ મિસ્ત્રી, કછોલી રૂા. ૨૫૧
- નોંધ:-ઉપરના અનુક્રમ નં. ૨૯૪ થી ૩૦૧ સુધીના આઠ લાઈફ મેમ્બરોના પૈસા સત્સંગ ગ્રેમી ને સંત સેવા પરાયણ શ્રી રતિભાઈ મિસ્ત્રીએ પોતા તરફથી ભરીને, ખીજા સંબંધીઓને પણ અધ્યાત્મ માર્ગમાં અભિરૂચિ જગાડવાનું પ્રોત્સાહન પૂરું પાડ્યું છે તેઓ ખરેખર અભિનંદનના અધિકારી છે.

* અધ્યાત્મ અને ચમત્કારો *

સામાન્ય પ્રભાએ પણ બહારના ચમત્કારો કે સિદ્ધિ પ્રદર્શનોથી પ્રભાવિત થવાતું અને એમને પેખવાનું પ્રલોભન છોડી દેવું જોઈએ. ચમત્કારો કે સિદ્ધિઓ સાધના, ધર્મ, ભક્તિ, યોગનું સાર-સર્વસ્વ નથી. બહારમાં અથવા વ્યક્તિગત રીતે મોટે ભાગે જે ચમત્કારો કે સિદ્ધિપ્રદર્શનોના સામાન્ય પ્રયોગો કરવામાં આવે છે, તેમનાં કારણો જુદાં જુદાં હોય છે. એમને અધ્યાત્મ અથવા યોગસાધના સાથે સંબંધ નથી હોતો પરંતુ મોહિની વિદ્યા, વશીકરણ, પ્રેતવિદ્યા, બહુ ચક્ષિણી, કર્ણપિશાચીની, બટુકભરવ, છાયાપુરુષ વગેરે સાથે સંબંધ હોય છે એમના પ્રયોગો અને એમની શક્તિ સીમિત હોય છે. એમની દ્વારા કહેવાતો ભૂતકાળ કેટલીકવાર સાચો પડે છે, પરંતુ ભવિષ્યકાળ એટલો સાચો નથી હોતો એ પોતાની શક્તિથી પદાર્થોને સ્થાનાંતરિત કરી શકે છે. પરંતુ પેદા કરી શકતા નથી. આમ આધ્યાત્મિકતા અને ભૂતવિદ્યા-સ્પિરીટ્યુઆલીટી અને સ્પિરીટીઝમમાં આસમાન જમીનનો તફાવત છે.

—યોગેશ્વરજી